

प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन
महाराष्ट्र राज्य पुनर्वसन प्राधिकरण
स्थापन करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक - आरपीए-२००६/प्र.क्र.१(१)/२-१,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक - १७ /३ /२००६.

प्रस्तावना :-

राज्यामध्ये "महाराष्ट्र प्रकल्पबाधित व्यक्तींचे पुनर्वसन अधिनियम, १९९९" हा दि.१ एप्रिल, २००२ पासून अंमलात आलेला आहे. विविध विकास प्रकल्पांमुळे बाधित प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन या संदर्भात केंद्र शासनाने फेब्रुवारी, २००४ मध्ये "राष्ट्रीय पुनर्वसन धोरण-२००३" जाहिर केलेले आहे. या धोरणानुसार प्रकल्पग्रस्तांच्या पुनर्वसनासाठी स्वतंत्र पुनर्वसन यंत्रणा निर्माण करणे, पुनर्वसनासाठीचा निधी या यंत्रणेकडे सोपवून पुनर्वसनाचे प्रत्यक्ष काम या यंत्रणेकडून पार पाडणे, पुनर्वसनाच्या प्रत्यक्ष कामामध्ये प्रकल्पग्रस्तांचा सहभाग वाढविणे, तसेच पुनर्वसनाच्या एकंदरीत कामामध्ये सुसुत्रता आणून पुनर्वसनाच्या कामाची कार्यक्षम रितीने अंमलबजावणी करणे अपेक्षित आहे. सबब राज्य शासनाचे पुनर्वसन धोरण केंद्राने जाहिर केलेल्या पुनर्वसन धोरणाशी सुसंगत असण्याच्या उद्देशाने राज्याच्या पुनर्वसन धोरणात आवश्यक ते बदल करून त्याची अंमलबजावणी करण्याकरीता "महाराष्ट्र राज्य पुनर्वसन प्राधिकरण" निर्माण करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. त्याअनुषंगाने शासनाने पुढीलप्रमाणे निर्णय घेतला आहे.

शासन निर्णय :-

"महाराष्ट्र राज्य पुनर्वसन प्राधिकरण" या नावाने मा.मंत्री (पुनर्वसन) यांच्या अध्यक्षतेखाली "महाराष्ट्र राज्य पुनर्वसन प्राधिकरण" ही कायम स्वरूपाची यंत्रणा स्थापन करण्यात येत आहे.

प्राधिकरणाची रचना खालीलप्रमाणे असेल.:-

अध्यक्ष:- मा.मंत्री (पुनर्वसन)

सदस्य:- मा.मंत्री (महसूल)

मा.मंत्री (जलसंपदा)(कृ. खो. पा.महामंडळ वगळून)

मा.मंत्री (वित्त)
मा.मंत्री (उद्योग)
मा.मंत्री (ऊर्जा)
मा.मंत्री (वने)
मा.मंत्री, जलसंपदा (कृ.खो.पा.महामंडळ)
मा.राज्यमंत्री (पुनर्वसन)

मा.मंत्री (प्राधिकरणाचे सदस्य) यांना आवश्यकता भासल्यास ते त्यांचे विभागाच्या सचिवांना प्राधिकरणाच्या बैठकीस हजर राहणेस प्राधिकृत करू शकतील.

निमंत्रित प्रधान सचिव/सचिव :- प्रधान सचिव (वने - भूसंपादन कक्ष)

प्रधान सचिव (महसूल)
प्रधान सचिव (जलसंपदा), जलसंपदा विभाग
सचिव (ऊर्जा)
सचिव (उद्योग)
सचिव (व्यय), वित्त विभाग
सचिव (ला.क्षे. वि.), जलसंपदा विभाग

प्राधिकरणाचे मुख्यकार्यकारी अधिकारी :- सचिव (मदत व पुनर्वसन), महसूल व वन विभाग

अशासकीय निमंत्रित सदस्य :- राज्याच्या प्रत्येक महसूली विभागातील एक याप्रमाणे सहा विभागातील सहा अशासकीय व्यक्तींना प्राधिकरणावर "निमंत्रित सदस्य" म्हणून नेमण्यात येईल. त्यांच्या नेमणूकीबाबतचे आदेश स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येतील.

प्राधिकरणाचे अधिकार :-

१) राज्य शासनाचा विभाग/अंगीकृत उपक्रम महामंडळ अथवा केंद्र शासनाचा विभाग/अंगीकृत उपक्रम/महामंडळ अथवा अन्य कोणत्याही सरकारी/ निमसरकारी संस्था/ स्थानिक स्वराज्य संस्था यांनी हाती घेतलेल्या प्रकल्पांमुळे बाधित झालेल्या व्यक्तींच्या पुनर्वसनाची कामे प्राधिकरणामार्फत करण्यात येतील. यासाठी संबंधित प्रकल्प संस्थेकडून आवश्यक ती आर्थिक तरतूद प्राधिकरणाकडे उपलब्ध करण्यात येईल. सदर आर्थिक तरतूद उपलब्ध होण्यासाठी पुनर्वसन प्राधिकरण व संबंधित प्रकल्प संस्था यांच्यामध्ये करार करण्यात येईल.

२) पुनर्वसनाच्या कामाच्या अनुषंगाने धोरणात्मक निर्णय घेणे, पुनर्वसना संबंधीचे नियम तयार करणे.

३) एखादया प्रकल्पामुळे बाधित झालेल्या व्यक्तींच्या पुनर्वसनाचे काम प्राधिकरणाच्या यंत्रणेमार्फत करणे किंवा शासनाच्या अन्य संबंधित विभागाच्या यंत्रणेमार्फत करणे किंवा आवश्यकतेप्रमाणे नियमानुसार खाजगी यंत्रणेचा सहभाग घेणे याबाबतचे अंतिम आर्थिक तथा प्रशासकीय निर्णय घेणे, संबंधित यंत्रणेला निर्देश देणे व घेतलेल्या निर्णयाची अंमलबजावणी करणे.

४) ज्या संस्थेने / विभागाने प्रकल्प हाती घेतलेला आहे, त्यांच्याशी करार करून त्या प्रकल्पामुळे बाधित झालेल्या व्यक्तींच्या पुनर्वसनाच्या कामाची जबाबदारी पुनर्वसन प्राधिकरण स्वतःकडे घेईल. प्राधिकरण त्यांच्या नियंत्रणाखालील पुनर्वसन यंत्रणेमार्फत पुनर्वसनाची आवश्यक कामे पार पाडेल.

प्राधिकरणाच्या नियंत्रणाखालील पुनर्वसन यंत्रणा :-

प्राधिकरणाची संपूर्ण पुनर्वसन यंत्रणा ही महसूल विभागाचा एक भाग म्हणून कार्यरत असेल. त्याबाबतचे विस्तृत आदेश स्वतंत्रपणे निर्गमित करण्यात येत आहेत.

सदरहू शासन निर्णय वित्त विभागाने त्यांचेकडील अनौपचारिक संदर्भ क्र.९७/ व्यय १०, दिनांक १७/३/२००६ अन्वये दिलेल्या मान्यतेनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(के. एस. वत्स)

सचिव (मदत व पुनर्वसन)

महसूल व वन विभाग.

प्रति,

मा.राज्यपाल यांचे सचिव,

मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव,

मा.उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव,

मा.मंत्री (पुनर्वसन) यांचे खाजगी सचिव,

मा.राज्यमंत्री (पुनर्वसन) यांचे स्वीय सहाय्यक,

सर्व मंत्री यांचे खाजगी सचिव ,

सर्व राज्यमंत्री यांचे स्वीय सहाय्यक,

मुख्यसचिव,

सर्व अपर मुख्य सचिव/ प्रधान सचिव/सचिव मंत्रालयीन विभाग,

महालेखापाल, महाराष्ट्र १, मुंबई,

महालेखापाल, महाराष्ट्र २, नागपूर,
सर्व विभागीय आयुक्त,
जमाबंदी आयुक्त व संचालक भूमि अभिलेख, पुणे,
सर्व पाटबंधारे विकास महामंडळाचे व्यवस्थापकीय संचालक,
सर्व जिल्हाधिकारी ,
सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद,
सर्व जिल्हा पुनर्वसन अधिकारी, जिल्हाधिकारी कार्यालये,
महसूल व वन विभाग, सर्व सह सचिव/उप सचिव/ अवर सचिव व कार्यासन अधिकारी,
जलसंपदा विभाग (५ प्रतीसह), वित्त विभाग (५ प्रतीसह), निवड नस्ती, २-१ कार्यास

प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन

स्वतंत्र पुनर्वसन यंत्रणा, या यंत्रणेसाठी
निधी तसेच सोयी / सुविधा
करणेबाबत.

उपलब्ध

महाराष्ट्र शासन

महसूल व वन विभाग,

शासन निर्णय क्रमांक - आरपीए-२००६/प्र.क्र.१(२) २-१,

मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.

दिनांक - १७ / ३ / २००६.

प्रस्तावना :-

राज्यामध्ये "महाराष्ट्र प्रकल्पबाधित व्यक्तींचे पुनर्वसन अधिनियम, १९९९" हा दिनांक १ एप्रिल, २००२ पासून अंमलात आलेला आहे. विविध विकास प्रकल्पांमुळे बाधित प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन या संदर्भात केंद्र शासनाने फेब्रुवारी, २००४ मध्ये "राष्ट्रीय पुनर्वसन धोरण-२००३" जाहिर केलेले आहे. या धोरणानुसार प्रकल्पग्रस्तांच्या पुनर्वसनासाठी स्वतंत्र पुनर्वसन यंत्रणा निर्माण करणे, पुनर्वसनासाठीचा निधी या यंत्रणेकडे सोपवून पुनर्वसनाचे प्रत्यक्ष काम या यंत्रणेकडून पार पाडणे, पुनर्वसनाच्या प्रत्यक्ष कामांमध्ये प्रकल्पग्रस्तांचा सहभाग वाढविणे, तसेच पुनर्वसनाच्या एकंदरीत कामांमध्ये सुसुत्रता आणून पुनर्वसनाच्या कामाची कार्यक्षम रितीने अंमलबजावणी करणे अपेक्षित आहे. सबब राज्य शासनाचे पुनर्वसन धोरण केंद्राने जाहिर केलेल्या पुनर्वसन धोरणाशी सुसंगत असण्याच्या उद्देशाने राज्याच्या पुनर्वसन धोरणात आवश्यक ते बदल करून त्याची अंमलबजावणी करण्याकरीता महाराष्ट्र राज्य पुनर्वसन प्राधिकरण निर्माण केलेले आहे. या प्राधिकरणाकडील कार्यालयीन यंत्रणा कोणती असावी याबाबत पुढीलप्रमाणे निर्णय घेण्यात आला आहे.

शासन निर्णय :-महाराष्ट्र राज्य पुनर्वसन प्राधिकरणाच्या अखत्यारितील स्वतंत्र पुनर्वसन यंत्रणेमध्ये सध्या महसूल व वन विभागातील पुनर्वसन कक्षाच्या नियंत्रणाखाली कार्यरत असलेली क्षेत्रियस्तरावरील सर्व पदे येतील. ही सर्व यंत्रणा महसूल व वन विभागाचाच भाग राहील. ज्या नवनिर्मित जिल्ह्यांसाठी पदे निर्मिती केलेली नाहीत, त्या व्यतिरिक्त अन्य पदे निर्माण करण्यात येणार नाहीत. तथापि, विहित कार्यपद्धतीचा अवलंब करून मंजूर पदांमध्ये अतिरिक्त खर्चाचा भार न पडता एखाद्या संवर्गातील पदे कमी करून दुसऱ्या संवर्गात वाढ करणे, असे किरकोळ बदल करण्याचे अधिकार प्राधिकरणास असतील. तसेच सध्या पुनर्वसनाचे काम करणारे जलसंपदा विभागाचे / पाटबंधारे महामंडळाचे क्षेत्रियस्तरावरील अधिकारी / कर्मचारी यांच्या सेवा आवश्यकतेप्रमाणे प्राधिकरणाकडे घेता येतील व प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन या खालील आर्थिक तरतूदींमधून संबंधित प्रकल्पांचे पुनर्वसनाच्या कामासाठी आवश्यक असल्यास कंत्राटी पद्धतीची पदे निर्माण करण्याचे व ती कंत्राटीपद्धतीने भरण्याचे अधिकार प्राधिकरणास असतील.

२. **पुनर्वसन प्राधिकरणासाठी निधी उपलब्ध करणेबाबत:-**

पुनर्वसन प्राधिकरण यंत्रणेसाठी आर्थिक तरतूद मिळविण्याची कार्यपद्धती पुढीलप्रमाणे असावी.:-

अ) राज्य शासनाचे विभाग/संस्था यांनी हाती घेतलेल्या प्रकल्पांच्या बाबतीत पुनर्वसन प्रभागाशी करण्यात येणाऱ्या करारानुसार त्या विभागाने/संस्थांनी त्यांच्या प्रकल्पासाठी जी आर्थिक तरतूद केलेली आहे, त्यापैकी पुनर्वसनासाठी लागणारा सभांय्य खर्च प्रथमतः एकूण प्रकल्पासाठी लागणाऱ्या खर्चाच्या ५ टक्के किंवा पुनर्वसन प्रभागाने अंदाजे निश्चित केलेला खर्च पुनर्वसन प्रभागास उपलब्ध करणे आवश्यक असेल. त्यासाठी राज्य शासनाच्या संबंधित विभागाने / संस्थांनी पुनर्वसनाच्या कामासाठी लागणाऱ्या खर्चाची जी मागणी पुनर्वसन प्रभागाने त्यांचेकडे नोंदविलेली असेल, तेवढा निधी उपलब्ध होण्यासाठी त्यांच्या लेखाशीर्षाखाली प्रकल्प खर्चासाठीच्या तरतूदींमध्ये किंवा "प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन" असे उपशीर्ष दर्शवून पुनर्वसनासाठी उपलब्ध करून द्यावयाचा निधी अर्थसंकल्पित करून घ्यावा व तो निधी पुनर्वसन प्रभागाकडे स्वतंत्र आदेशान्वये सुपूर्द करावा. सदर निधी पुनर्वसन प्राधिकरणाच्या यंत्रणेकडून संबंधित पुनर्वसन आयुक्त /पुनर्वसन प्रशासक यांना पुनर्वसन विभागाकडून स्वतंत्र आदेशान्वये वितरीत करण्यात येईल.

ब) राज्य शासनाच्या यंत्रणा / विभागा व्यतिरिक्त अन्य प्रकल्प संस्थांनी हाती घेतलेल्या प्रकल्पांच्याबाबतीत पुनर्वसन प्रभागाने प्राधिकरणाच्या यंत्रणेकडून त्यांच्याशी केलेल्या करारानुसार त्या प्रकल्प यंत्रणेने पुनर्वसनासाठी लागणारा सभांय्य खर्च, कार्यालयीन खर्चासह असा एकूण खर्च प्रथमतः प्रकल्पासाठी लागणाऱ्या खर्चाच्या एकूण ५ टक्के किंवा पुनर्वसन प्राधिकरणाच्या यंत्रणेने अंदाजे निश्चित केलेला खर्च पुनर्वसन प्रभागाने दर्शविलेल्या पुनर्वसन आयुक्त किंवा पुनर्वसन प्रशासकाच्या नावे असलेल्या पीएलअे अकाउन्टमध्ये किंवा राष्ट्रीयकृत बँकेमध्ये उघडण्यात येणाऱ्या अकाउन्टमध्ये

चेकने जमा करावा सदर जमा केलेल्या निधीचा विनियोग पुनर्वसन प्राधिकरणाने दिलेल्या निर्देशाप्रमाणे संबंधित पुनर्वसन आयुक्त / पुनर्वसन प्रशासक यांनी करावा.

क) पुनर्वसन यंत्रणा ही स्थायी यंत्रणा म्हणून राहणार असल्याने पुनर्वसन यंत्रणेच्या नियंत्रणाखालील सर्व अधिकारी / कर्मचाऱ्यांच्या वेतनाची व कार्यालयीन खर्च इत्यादीची तरतूद सध्याच्या कार्यपद्धतीप्रमाणेच महसूल व वन विभागाच्या लेखाशिर्षाखाली करण्यात येईल.

३. स्वतंत्र पुनर्वसन यंत्रणेस सोयी / सुविधांबाबत :-

विविध विकास प्रकल्पांमुळे बाधित झालेल्या व्यक्तींच्या पुनर्वसनाची जबाबदारी पुनर्वसन यंत्रणेवर सोपविण्यात आलेली आहे. पुनर्वसनाचे काम परिणामकारकरित्या आणि कार्यक्षमतेने करण्यासाठी या यंत्रणेच्या नियंत्रणाखालील कार्यालयांमध्ये आवश्यकतेनुसार खाली नमूद केलेल्या आवश्यक सुविधा प्रकल्प संस्थेने उपलब्ध करून द्याव्यात. अ) राज्य शासनाच्या प्रकल्पांव्यतिरिक्त अन्य कोणत्याही प्रकल्प संस्था जसे शासकीय तथा निमशासकीय उपक्रम, स्थानिक स्वराज्य संस्था, केंद्र शासन अंगीकृत विभाग/संस्था अन्य कोणत्याही इतर प्रकल्प संस्था यांनी हाती घेतलेल्या प्रकल्पांमुळे बाधित झालेल्या व्यक्तींच्या पुनर्वसनाची जबाबदारी

प्राधिकरणाच्या यंत्रणेवर सोपविण्यात आल्यास संबंधित प्रकल्प यंत्रणेकडून कार्यालयीन खर्च म्हणून प्राधिकरणाने निश्चित केलेली रक्कम प्राधिकरणाकडे सोपविणे आवश्यक आहे. त्याबाबतचा तपशील प्राधिकरणाकडून संस्थेस कळविण्यात येईल. तसेच मंत्रालयस्तर, विभागीय आयुक्तस्तर व जिल्हास्तरावरील पुनर्वसनाचे कामकाज हाताळणाऱ्या कार्यालयांमध्ये स्टेशनरी, झेरोक्स मशीन, फॅक्स मशीन, कॉम्प्युटर इत्यादी तसेच लिपिक- टंकलेखक, लघुलेखक तथा अन्य आवश्यक पदे तसेच वाहनचालक व इंधनाच्या खर्चासह वाहने पुरविण्याची विनंती जिल्हास्तरावर पुनर्वसन प्रशासक (जिल्हाधिकारी), विभागीयस्तरावर पुनर्वसन आयुक्त (विभागीय आयुक्त) व शासनस्तरावर सचिव (पुनर्वसन) यांच्या मान्यतेने पुनर्वसन यंत्रणेने संबंधित प्रकल्प संस्थेकडे केल्यास त्याची पूर्तता करणे संबंधित प्रकल्प संस्थेची जबाबदारी असेल.

४. सध्या ज्या प्रकल्पांच्या पुनर्वसनाची कामे पुनर्वसन यंत्रणेमार्फत चालू आहेत अशा प्रकल्पानांही उपरोक्त ३ (अ) निर्देश लागू असतील.

५. सदरहू शासन निर्णय वित्त विभागाने त्यांचेकडील अनौपचारिक संदर्भ क्र.९७/व्यय १०, दिनांक १७/३/२०० अन्वये दिलेल्या मान्यतेनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(के. एस. वत्स)

सचिव (मदत व पुनर्वसन)
महसूल व वन विभाग.

प्रति,
मा.राज्यपाल यांचे सचिव,
मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव,
मा.उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव,
मा.मंत्री (पुनर्वसन) यांचे खाजगी सचिव,
मा.राज्यमंत्री (पुनर्वसन) यांचे स्वीय सहाय्यक,
सर्व मंत्री यांचे खाजगी सचिव ,
सर्व राज्यमंत्री यांचे स्वीय सहायक,
मुख्यसचिव,
सर्व अपर मुख्य सचिव, मंत्रालयीन विभाग,
सर्व प्रधान सचिव, मंत्रालयीन विभाग,
महालेखापाल, महाराष्ट्र १, मुंबई,
महालेखापाल, महाराष्ट्र २, नागपूर,
सर्व विभागीय आयुक्त,
जमाबंदी आयुक्त व संचालक भूमि अभिलेख, पुणे,
सर्व पाटबंधारे विकास महामंडळाचे व्यवस्थापकीय संचालक,
सर्व जिल्हाधिकारी ,
सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद,
सर्व जिल्हा पुनर्वसन अधिकारी, जिल्हाधिकारी कार्यालये,
महसूल व वन विभाग, सर्व सह सचिव/उप सचिव/ अवर सचिव व कार्यासन अधिकारी,
जलसंपदा विभाग (५ प्रतीसह),
वित्त विभाग (५ प्रतीसह),
निवड नस्ती, र-१ कार्यासन

प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन
लाभक्षेत्र असलेल्या प्रकल्पांमुळे
(पाटबंधारे प्रकल्प)बाधित व्यक्तींना
पुनर्वसनाच्या देय सुविधाबाबत.

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक - आरपीए-२००६/प्र.क्र.१(३)/र-१,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक - १७ /०४/२००६.

प्रस्तावना :-

राज्यामध्ये "महाराष्ट्र प्रकल्पबाधित व्यक्तींचे पुनर्वसन अधिनियम, १९९९" हा दिनांक १ एप्रिल, २००२ पासून अंमलात आलेला आहे. विविध विकास प्रकल्पामुळे बाधित प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन या संदर्भात केंद्र शासनाने फेब्रुवारी, २००४ मध्ये "राष्ट्रीय पुनर्वसन धोरण-२००३" जाहिर केलेले आहे. या धोरणानुसार प्रकल्पग्रस्तांच्या पुनर्वसनासाठी स्वतंत्र पुनर्वसन यंत्रणा निर्माण करणे,

पुनर्वसनासाठीचा निधी या यंत्रणेकडे सोपवून पुनर्वसनाचे प्रत्यक्ष काम या यंत्रणेकडून पार पाडणे, पुनर्वसनाच्या प्रत्यक्ष कामामध्ये प्रकल्पग्रस्तांचा सहभाग वाढविणे, तसेच पुनर्वसनाच्या एकंदरीत कामामध्ये सुसुत्रता आणून पुनर्वसनाच्या कामाची कार्यक्षम रितीने अंमलबजावणी करून "आधी पुनर्वसन मग धरण" हे राज्य शासनाने स्विकारलेले तत्व प्रत्यक्षात आणणे अपेक्षित आहे. सबब राज्य शासनाचे पुनर्वसन धोरण केंद्राने जाहिर केलेल्या पुनर्वसन धोरणाशी सुसंगत असण्याच्या उद्देशाने राज्याच्या पुनर्वसन धोरणात आवश्यक ते बदल करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. त्या अनुषंगाने लाभक्षेत्र असलेल्या पाटबंधारे प्रकल्पांमुळे बाधित झालेल्या व्यक्तींना पुनर्वसनाच्या खालील सुविधा देण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे.

शासन निर्णय :-

१. महाराष्ट्र प्रकल्पबाधित व्यक्तींचे पुनर्वसन अधिनियम, १९९९ च्या कलम १(४) (अ) मध्ये नमूद तरतूदीच्या अनुषंगाने लाभक्षेत्र असलेल्या (पाटबंधारे) प्रकल्पास हा शासन निर्णय लागू असेल. तसेच या अधिनियमाच्या कलम २ मधील व्याख्या तसेच अन्य सर्व तरतूदी खाली नमूद केलेले काही बदल वगळता संबंधित प्रकल्पास लागू असतील.

२. पुनर्वसित गावठाणात नागरी सुविधा :- पुनर्वसित गावठाणात महाराष्ट्र प्रकल्पबाधित व्यक्तींचे पुनर्वसन अधिनियम, १९९९ च्या कलम १० (३) व १० (४) मधील सध्याच्या १८ नागरी सुविधा पुरविण्याचे धोरण हे तसेच चालू राहिल. त्याचप्रमाणे या अधिनियमातील इतर ज्या देय सुविधा / लाभ देण्याबाबतच्या तरतूदी आहेत. त्याच प्रमाणे चालू राहतील.

३. तसेच संबंधित प्रकल्पाच्या प्रकल्पग्रस्त कुटुंबास खालीलप्रमाणे लाभ सुविधा देण्यात येतील.

१. गोठे बांधण्यासाठी अर्थ सहाय्य :- संपादित जमीन वा घर यांचा प्रत्यक्ष ताबा घेत्यावेळी किमान दोन किंवा त्यापेक्षा जास्त जनावरे बाळगणा-या प्रकल्पग्रस्त कुटुंबास जनावरांसाठी गोठा बांधण्यासाठी रुपये ३,०००/-अनुदान मिळण्यास प्रकल्पग्रस्त कुटुंब पात्र असतील.

२. दुकाने / शेड बांधण्यासाठी अर्थ सहाय्य :- प्रकल्पग्रस्त कुटुंबांपैकी जी कुटुंबे ग्रामीण कारागीर / छोटे व्यापारी / स्वतःचा व्यवसाय करणारी आहेत, त्यांना पुनर्वसित गावठाणात दुकाने / शेड बांधण्यासाठी एकरकमी रुपये १०,०००/- अनुदान मिळण्यास प्रकल्पग्रस्त कुटुंब पात्र असतील.

३. स्वयंरोजगार योजनेस पात्र :- छोटे छोटे स्वतःचे व्यवसाय करून स्वयंरोजगार मिळण्यासाठी शासन निर्णय क्र.आरपीअ-२००१/प्र.क्र.९०/र-१, दिनांक १४ मार्च, २००२ नुसार लाभ मिळण्यास प्रकल्पग्रस्त पात्र असतील.

४. प्रकल्पग्रस्त प्रमाणपत्रे देणेबाबत खालील कार्यपद्धती राबविण्यात येईल:-

प्रकल्पग्रस्ताच्या मालकीची १०० टक्के जमीन भूसंपादन अधिनियमानुसार सार्वजनिक प्रयोजनासाठी संपादित झालेली असेल व संपादनानंतर त्यांच्या मालकीची राज्यात वा शेजारच्या राज्यात काहीही जमीन नसेल असे प्रतिज्ञापत्र त्याने दिले तरच अशा प्रकल्पग्रस्त कुटुंबातील एका व्यक्तीच्या नावे सामान्य प्रशासन, शासन निर्णय क्रमांक एईएम १०८०/३५/१६-अ, दिनांक २१/१/१९८० नुसार नोकरीसाठीचे प्रकल्पग्रस्त प्रमाणपत्र देय असेल. असे प्रकल्पग्रस्त सामान्य प्रशासन विभागाकडून वेळोवेळी निर्गमित करण्यात आलेल्या शासन निर्णयानुसार राज्य शासनाच्या वर्ग- ३ व वर्ग - ४ च्या आस्थापनेवरील पदांवर त्या पदांच्या सेवाप्रवेश नियमानुसार ५% प्राधान्याने नियुक्ती मिळण्यास पात्र असतील. तसेच सदर प्रमाणपत्र शासन निर्णय क्र. आरपीअ-२००१/प्र.क्र.९०/र-१, दिनांक १४ मार्च, २००२ नुसार स्वयंरोजगाराचे लाभ घेण्यासही वापरता येईल. उर्वरित सर्व प्रकल्पग्रस्त फक्त शासन निर्णय क्र.आरपीअ-२००१/प्र.क्र.९०/र-१, दिनांक १४ मार्च, २००२ नुसार स्वयंरोजगाराचे लाभ मिळण्यासच पात्र असतील व त्या आशयाचे प्रमाणपत्र त्यांना देण्यात येईल. सदर प्रमाणपत्र नोकरी मिळण्यासाठी, शैक्षणिक तथा अन्य कारणास्तव वापरता येणार नाही असे स्पष्टपणे त्या प्रमाणपत्रात नमूद केलेले असेल.

५. अनुसूचित जमातीच्या प्रकल्पग्रस्त कुटुंबांसाठी अतिरिक्त सुविधा/लाभ :-

पुनर्वसन योजनेप्रमाणे सर्व फायदे देतानाच आदिवासी प्रकल्पग्रस्त कुटुंबांना पर्यायी जमीन वाटताना प्राधान्य देणे. त्याचप्रमाणे त्यांचे पुनर्वसन शक्यतोवर त्यांच्या जुन्या नैसर्गिक राहण्याच्या ठिकाणाजवळ करण्यात यावे. जर त्यांना त्यांच्या मूळ तालुक्यातून / जिल्ह्यातून इतरत्र पुनर्वसित केले असल्यास प्रकल्पग्रस्तांना गोठे बांधण्यासाठी /दुकाने किंवा शेड बांधण्यासाठी / घर बांधणीसाठी मिळणाऱ्या अनुदानाच्या २५% अतिरिक्त रक्कम मिळण्यास ते पात्र असतील.

६. अरुंद पट्ट्यामध्ये जमिन संपादन केल्यास जमिनीचा मोबदला अधिक अनुदान :-

पाटबंधारे प्रकल्पाच्या कालव्याकरीता लांब परंतु कमी रुंदीच्या जमिनीचा पट्टा संपादित करण्यात येतो, अशा संपादनामध्ये ज्या कुटुंबांच्या जमिनी संपादित करण्यात आलेल्या आहेत त्या खातेदार कुटुंबांना संपादित जमिनीचा मोबदला व संबंधित खातेदार कुटुंब रुपये १०,०००/- प्रति कुटुंब अशी रोख रक्कम देण्यात येईल. त्यांना पुनर्वसनाचे अन्य फायदे, सुविधा/प्रमाणपत्र देय असणार नाहीत.

७. उपरोक्त नमूद देय सुविधा/लाभ हे या शासन आदेशाच्या दिनांकापासून पुढे ज्या प्रकल्पांना संबंधित प्रशासकीय विभाग / संस्था यांच्याकडून नव्याने प्रशासकीय मान्यता प्रदान करण्यात येईल. अशा प्रकल्पामुळे बाधित झालेल्या कुटुंबांना देय असतील .

८. सदरहू शासन निर्णय वित्त विभागाने त्यांचेकडील अनौपचारिक संदर्भ क्र.१२७/०६ /व्यय- १०, दिनांक १३/४/२००६ अन्वये दिलेल्या मान्यतेनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(के. एस. वत्स)

सचिव (मदत व पुनर्वसन)

महसूल व वन विभाग.

प्रति,

मा.राज्यपाल यांचे सचिव,

मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव,

मा.उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव,

मा.उपसचिव, मुख्यसचिवांचे सचिवालय,

मा.मंत्री (पुनर्वसन) यांचे खाजगी सचिव,

मा.राज्यमंत्री (पुनर्वसन) यांचे स्वीय सहाय्यक,

सर्व मंत्री यांचे खाजगी सचिव ,

सर्व राज्यमंत्री यांचे स्वीय सहाय्यक,

मुख्यसचिव,

सर्व अपर मुख्य सचिव, मंत्रालयीन विभाग,

सर्व प्रधान सचिव, मंत्रालयीन विभाग,

महालेखापाल, महाराष्ट्र १, मुंबई,

महालेखापाल, महाराष्ट्र २, नागपूर,

सर्व विभागीय आयुक्त,

जमाबंदी आयुक्त व संचालक भूमि अभिलेख, पुणे,

सर्व पाटबंधारे विकास महामंडळाचे व्यवस्थापकीय संचालक,

सर्व जिल्हाधिकारी ,

सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद,

सर्व जिल्हा पुनर्वसन अधिकारी, जिल्हाधिकारी कार्यालये,

महसूल व वन विभाग, सर्व सह सचिव/उप सचिव/ अवर सचिव व कार्यासन अधिकारी,

जलसंपदा विभाग (५ प्रतीसह),

वित्त विभाग (५ प्रतीसह),

निवड नस्ती, र-१ कार्यासन

प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन

लाभक्षेत्र नसलेल्या प्रकल्पांमुळे (पाटबंधारे
प्रकल्पाव्यतिरिक्त अन्य प्रकल्प) बाधित
व्यक्तींना पुनर्वसनाच्या देय सुविधाबाबत.

महाराष्ट्र शासन

महसूल व वन विभाग,

शासन निर्णय क्रमांक - आरपीए-२००६/प्र.क्र.१(४)/र-१,

मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.

दिनांक - १७/०४/२००६.

प्रस्तावना :-

राज्यामध्ये "महाराष्ट्र प्रकल्पबाधित व्यक्तींचे पुनर्वसन अधिनियम, १९९९" हा दिनांक १ एप्रिल, २००२ पासून अंमलात आलेला आहे. विविध विकास प्रकल्पांमुळे बाधित प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन या संदर्भात केंद्र शासनाने फेब्रुवारी, २००४ मध्ये "राष्ट्रीय पुनर्वसन धोरण-२००३" जाहिर केलेले आहे. या धोरणानुसार प्रकल्पग्रस्तांच्या पुनर्वसनासाठी स्वतंत्र पुनर्वसन यंत्रणा निर्माण करणे, पुनर्वसनासाठीचा निधी या यंत्रणेकडे सोपवून पुनर्वसनाचे प्रत्यक्ष काम या यंत्रणेकडून पार पाडणे, पुनर्वसनाच्या प्रत्यक्ष कामांमध्ये प्रकल्पग्रस्तांचा सहभाग वाढविणे, तसेच पुनर्वसनाच्या एकंदरीत कामांमध्ये सुसुत्रता आणून पुनर्वसनाच्या कामाची कार्यक्षम रितीने अंमलबजावणी करून "आधी पुनर्वसन मग धरण" हे राज्य शासनाने स्विकारलेले तत्व प्रत्यक्षात आणणे अपेक्षित आहे. सबब राज्य शासनाचे पुनर्वसन धोरण केंद्राने जाहिर केलेल्या पुनर्वसन धोरणाशी सुसंगत असण्याच्या उद्देशाने राज्याच्या पुनर्वसन धोरणात आवश्यक ते बदल करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. त्याअनुषंगाने लाभक्षेत्र नसलेल्या (पाटबंधारे प्रकल्पाव्यतिरिक्त अन्य प्रकल्प) प्रकल्पांमुळे बाधित झालेल्या व्यक्तींना पुनर्वसनाच्या खालील सुविधा देण्याचा निर्णय घेण्यात आला आहे.

शासन निर्णय :-

लाभक्षेत्र नसलेल्या प्रकल्पांमुळे (पाटबंधारे प्रकल्पाव्यतिरिक्त अन्य प्रकल्प) बाधित झालेल्या व्यक्तींना पुनर्वसनाच्या खालील सुविधा देय असतील

१. ५०० किंवा अधिक कुटूंबे घरे संपादित झाल्याने किंवा जमिनी संपादित झाल्याने बाधित होत असतील किंवा डोंगराळ प्रदेश, डीडीपी गट किंवा घटनेच्या परिशिष्ट ५ व ६ मध्ये नमूद करण्यात आलेल्या क्षेत्रामध्ये २५० किंवा अधिक कुटूंब बाधित होत असतील अशा प्रकल्पांना हे आदेश लागू होतील. तसेच प्रकल्पग्रस्त कुटुंब तथा अन्य व्याख्या तसेच अन्य सर्व तरतुदी खालील काही बदल वगळता "महाराष्ट्र प्रकल्पबाधित व्यक्तींचे पुनर्वसन अधिनियम, १९९९" मधील तरतुदी प्रमाणे राहातील.

२. पुनर्वसित गावठाणात नागरी सुविधा :- पुनर्वसित गावठाणात महाराष्ट्र प्रकल्पबाधित व्यक्तींचे पुनर्वसन अधिनियम, १९९९ कलम १० (३) व १० (४) मधील सध्याच्या १८ नागरी सुविधा पुरविण्याचे व तत्संबंधीचे धोरण तसेच चालू राहील. त्याचप्रमाणे १९९९ च्या अधिनियमानुसार पुढील सुविधा देय असतील :-

(१) भूखंड :-शेतकरी, बिगर शेतकरी कुटुंबातील व्यक्तीची संख्या विचारात घेऊन त्या कुटुंबास पुनर्वसन अधिनियमानुसार निश्चित केलेल्या आकारमानाचा भूखंड नियमानुसार भोगवटाविषयक किंमत प्रकल्पग्रस्त कुटुंबांकडून भरून मंजूर करण्यात येईल.

(२) घर बांधणी अनुदान :- प्रकल्पग्रस्त कुटुंबांना नविन पुनर्वसीत भूखंडावर घरबांधण्यासाठी रु.१०,०००/- इतके एक रकमी अनुदान देण्यात येईल.

(३) स्टॅम्प ड्युटी प्रकल्प संस्थेने भरावी :- मंजूर केलेल्या भूखंडाच्या नोंदणीसाठी स्टॅम्प ड्युटी तथा त्या संदर्भातील अन्य फी प्रकल्पयंत्रणेकडून भरण्यात येईल.

(४) जमिनीवर / भूखंडावर अतिक्रमण नसावे :- प्रकल्पग्रस्तांना वाटप करावयाच्या जमिनीवर /भूखंडावर कोणतेही अतिक्रमण नसावे. तसेच सदर जमीन पती व पत्नी यांच्या संयुक्त नावे देण्यात यावी.

(५) सामान हलविण्यासाठी अर्थ सहाय्य :- प्रकल्पग्रस्त कुटुंबाचे सामान जुन्या गावठाणातून पुनर्वसित गावठाणात हलविण्यासाठी वाहन व्यवस्था प्रकल्प यंत्रणेकडून करण्यात येईल.

३. वरील सुविधा / लाभ या व्यतिरिक्त या आदेशानुसार पुढील सुविधा/लाभ देय असतील :-

(१) गोठे बांधण्यासाठी अर्थ सहाय्य :- संपादित जमीन व घर यांचा प्रत्यक्ष ताबा घेताना किमान दोन किंवा जास्त जनावरे बाळगणा-या प्रकल्पग्रस्त कुटुंबास जनावरांसाठी गोठा बांधण्यासाठी रुपये ३,०००/- देण्यात येतील.

(२) दुकाने / शेड बांधण्यासाठी अर्थ सहाय्य :- प्रकल्पग्रस्त कुटुंबांपैकी जी कुटुंबे ग्रामीण कारागीर / छोटे व्यापारी / स्वतःचा व्यवसाय करणारी आहेत, त्यांना पुनर्वसित गावठाणात दुकाने / शेड बांधण्यासाठी एक रकमी रुपये १०,०००/- देण्यात येतील.

(३) एकावेळेचे अर्थ सहाय्य :-

एका वेळेचे आर्थिक सहाय्य देताना राज्य शासनाने निश्चित केलेली प्रतीदिन कृषि मजूरी तसेच अत्यल्प भूधारक, अल्प भूधारकाच्या राज्य शासनाने निश्चित केलेल्या व्याख्या प्रमाण मानण्यात येतील.

(अ) ज्या कुटुंबांची संपूर्ण जमीन बाधित क्षेत्रात गेलेली आहे, त्या कुटुंबास ७५० दिवसांची किमान कृषी मजूरी इतकी रोख रक्कम (Minimum agriculture wages) देण्यात येईल.

(ब) ज्या कुटुंबांची जमीन अंशतः बाधित क्षेत्रात गेलेली आहे व त्यामुळे ते कुटुंब अत्यल्प भूधारक (Marginal farmer) झाले असल्यास त्यास ५०० दिवसांएवढी किमान कृषी मजूरी इतकी रोख रक्कम देण्यात येईल.

(क) जी प्रकल्पाबाबधित कुटूंबे अल्प भूधारक (Small farmer) झालेले असतील त्यांना ३७५ दिवसांएवढी किमान कृषी मजुरी इतकी रोख रक्कम देण्यात येईल.

(ड) शेतमजूर कुटूंब तथा इतर क्षेत्रातील मजूर कुटुंबांना ६२५ दिवसांएवढी किमान कृषी मजुरी इतकी रोख रक्कम एकवेळेचे आर्थिक सहाय्य देण्यात येईल.

(इ) प्रत्येक प्रकल्पग्रस्त कुटूंबास पुनर्वसन झाल्याच्या पहिल्या वर्षी दरमहा उरनिर्वाह भत्ता म्हणून २० दिवसांएवढी किमान कृषी मजुरी (वार्षिक जास्तीत जास्त २५० दिवसांएवढी किमान कृषी मजुरी) इतकी रोख रक्कम देण्यात येईल.

(४) स्वयंरोजगार योजनेस पात्र :- छोटे छोटे स्वतःचे व्यवसाय करून स्वयंरोजगार मिळण्यासाठी शासन निर्णय क्र.आरपीअ-२००१/प्र.क्र.९०/२-१, दिनांक १४ मार्च, २००२ नुसार लाभ मिळण्यास प्रकल्पग्रस्त पात्र असतील.

(५) प्रकल्प संस्थेने जमीन विकसित केली असल्यास आवश्यक तो मोबदला घेवून प्रकल्पग्रस्तास ती जमीन देणे:- संपादित जमीन प्रकल्पसंस्थेने विकसित केली असल्यास त्या विकसित केलेल्या जमिनीपैकी १२.५ टक्के पर्यंत जमीन शासनाने विहित केलेले मूल्य भरून अशी जमीन घेण्यास प्रकल्पग्रस्त पात्र असतील.

(६) अनुसूचित जमातीच्या प्रकल्पग्रस्त कुटुंबांसाठी अतिरिक्त सुविधा/लाभ :- पुनर्वसन योजनेप्रमाणे सर्व फायदे देतानाच आदिवासी प्रकल्पग्रस्त कुटुंबांना पर्यायी जमीन वाटताना प्राधान्य देणे. तसेच ५०० दिवसांच्या किमान कृषी मजुरी एवढे अतिरिक्त अनुदान देण्यात येईल. त्याचप्रमाणे त्यांना त्यांचे पुनर्वसन शक्यतोवर त्यांच्या जुन्या नैसर्गिक राहण्याच्या ठिकाणाजवळ करण्यात यावे. त्यांच्या मूळ तालुक्यातून / जिल्ह्यातून इतरत्र पुनर्वसित केले असल्यास त्यांना व इतर प्रकल्पग्रस्त कुटुंबांना दिलेल्या रोख रक्कमेवर २५% अतिरिक्त रकमेच्या स्वरूपातील फायदे त्यांना देण्यात येतील.

(७) अरुंद पट्ट्यामध्ये जमीन संपादन केल्यास जमिनीचा मोबदला अधिक अनुदान :- रेल्वे लाईन, हायवे, वीजवाहक तारा, पाईप लाईन अशा कामांसाठी कित्येक किलोमीटर लांब परंतु कमी रुंदीच्या जमिनीचा पट्टा संपादित करण्यात येतो, अशा संपादनामध्ये ज्या कुटुंबांच्या जमिनी संपादित करण्यात आलेल्या आहेत त्या कुटुंबांना संपादित जमिनीचा मोबदला व रुपये १०,०००/- प्रति कुटुंब अशी रक्कम देण्यात येईल.

४. नोकरीसाठी प्रमाणपत्र :- प्रकल्पग्रस्ताच्या मालकीची १०० टक्के जमीन भूसंपादन अधिनियमानुसार सार्वजनिक प्रयोजनार्थ संपादित झाल्यास व संपादनानंतर त्यांच्या मालकीची राज्यात

वा शेजारच्या राज्यात काहीही जमीन नसेल असे प्रतिज्ञापत्र त्याने दिले तरच अशा प्रकल्पग्रस्त कुटुंबातील एका व्यक्तीच्या नावे सामान्य प्रशासन, शासन निर्णय क्रमांक एईएम १०८०/३५/१६-अ, दि.२१/१/१९८० नुसार नोकरीसाठीचे प्रकल्पग्रस्त प्रमाणपत्र देय असेल. असे प्रकल्पग्रस्त सामान्य प्रशासन विभागाकडून वेळोवेळी निर्गमित करण्यात आलेल्या शासन निर्णयानुसार राज्य शासनाच्या वर्ग- ३ व वर्ग - ४ च्या आस्थापनेवरील पदांवर त्या पदांच्या सेवाप्रवेश नियमानुसार ५% प्राधान्याने नियुक्ती मिळण्यास पात्र असतील. तसेच सदर प्रमाणपत्र शासन निर्णय क्र.आरपीअ-२००१/प्र.क्र.९०/र-१, दिनांक १४ मार्च, २००२ नुसार स्वयंरोजगाराचे लाभ घेण्यासाठी वापरता येईल. उर्वरित सर्व प्रकल्पग्रस्त फक्त शासन निर्णय क्र.आरपीअ-२००१/प्र.क्र.९०/र-१, दि.१४ मार्च, २००२ नुसार स्वयंरोजगाराचे लाभ मिळण्यासच पात्र असतील व त्या आशयाचे प्रमाणपत्र त्यांना देण्यात येईल. सदर प्रमाणपत्र नोकरी मिळण्यासाठी, शैक्षणिक तथा अन्य कारणास्तव वापरता येणार नाही असे स्पष्टपणे त्या प्रमाणपत्रात नमूद केलेले असेल.

५. पर्यायी जमीन :- प्रकल्पास लाभक्षेत्र नसल्याने या प्रकल्पासाठी जमीन संपादित केलेल्या प्रकल्पग्रस्तांना पर्यायी जमीन देय नसेल. तथापि त्यांना वरील परिच्छेद ३ (३) येथे नमूद एकवेळचे अर्थसहाय्य देय असेल.

६. सदरहू शासन निर्णय वित्त विभागाने त्यांचेकडील अनौपचारिक संदर्भ क्र.१२७/०६/व्यय-१०, दिनांक १३/४/२००६ अन्वये दिलेल्या मान्यतेनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(के. एस. वत्स)
सचिव (मदत व पुनर्वसन)
महसूल व वन विभाग.

प्रति,
मा.राज्यपाल यांचे सचिव,
मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव,
मा.उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव,
मा.मंत्री (पुनर्वसन) यांचे खाजगी सचिव,
मा.राज्यमंत्री (पुनर्वसन) यांचे स्वीय सहाय्यक,
सर्व मंत्री यांचे खाजगी सचिव,
सर्व राज्यमंत्री यांचे स्वीय सहाय्यक,
मुख्यसचिव,

सर्व अपर मुख्य सचिव, मंत्रालयीन विभाग,
सर्व प्रधान सचिव, मंत्रालयीन विभाग,
महालेखापाल, महाराष्ट्र १, मुंबई,
महालेखापाल, महाराष्ट्र २, नागपूर,
सर्व विभागीय आयुक्त,
जमाबंदी आयुक्त व संचालक भूमि अभिलेख, पुणे,
सर्व पाटबंधारे विकास महामंडळाचे व्यवस्थापकीय संचालक,
सर्व जिल्हाधिकारी ,
सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद,
सर्व जिल्हा पुनर्वसन अधिकारी, जिल्हाधिकारी कार्यालये,
महसूल व वन विभाग, सर्व सह सचिव/उप सचिव/ अवर सचिव व कार्यासन अधिकारी,
जलसंपदा विभाग (५ प्रतीसह),
वित्त विभाग (५ प्रतीसह),
निवड नस्ती, र-१ कार्यासन

प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन

स्वतंत्र पुनर्वसन यंत्रणेचे अधिकार व कर्तव्ये

महाराष्ट्र शासन

महसूल व वन विभाग,

शासन निर्णय क्रमांक - आरपीए-२००६/प्र.क्र.१(५)/र-१,

मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.

दिनांक - १७/३/२००६.

प्रस्तावना :-

राज्यामध्ये "महाराष्ट्र प्रकल्पबाधित व्यक्तींचे पुनर्वसन अधिनियम, १९९९" हा दिनांक १ एप्रिल, २००२ पासून अंमलात आलेला आहे. विविध विकास प्रकल्पांमुळे बाधित प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन या संदर्भात केंद्र शासनाने फेब्रुवारी, २००४ मध्ये "राष्ट्रीय पुनर्वसन धोरण-२००३" जाहिर केलेले आहे. या धोरणानुसार प्रकल्पग्रस्तांच्या पुनर्वसनासाठी स्वतंत्र पुनर्वसन यंत्रणा निर्माण करणे, पुनर्वसनासाठीचा निधी या यंत्रणेकडे सोपवून पुनर्वसनाचे प्रत्यक्ष काम या यंत्रणेकडून पार पाडणे, पुनर्वसनाच्या प्रत्यक्ष कामामध्ये प्रकल्पग्रस्तांचा सहभाग वाढविणे, तसेच पुनर्वसनाच्या एकंदरीत कामामध्ये सुसुत्रता आणून पुनर्वसनाच्या कामाची कार्यक्षम रितीने अंमलबजावणी करणे अपेक्षित आहे. सबब राज्य शासनाचे पुनर्वसन धोरण केंद्राने जाहिर केलेल्या पुनर्वसन धोरणाशी सुसंगत असण्याच्या उद्देशाने राज्याच्या पुनर्वसन धोरणात आवश्यक ते बदल करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. त्या अनुषंगाने शासनाने महाराष्ट्र राज्य पुनर्वसन प्राधिकरण स्थापन करण्याचा तसेच या प्राधिकरणाकडील कार्यान्वयीन यंत्रणा निर्देशित करण्यात आली आहे. सदर यंत्रणेचे अधिकार व कर्तव्ये याबाबत पुढीलप्रमाणे निर्णय घेतला आहे.

शासन निर्णय :-

महाराष्ट्र राज्य पुनर्वसन प्राधिकरणाच्या अखत्यारितील स्वतंत्र पुनर्वसन यंत्रणेचे अधिकार व कर्तव्ये खालीलप्रमाणे असेल: -

१) मंत्रालयस्तर :- महसूल व वन विभागाच्या पुनर्वसन प्रभागाने "महाराष्ट्र राज्य पुनर्वसन प्राधिकरण" यांचे मार्फत पुढील अधिकार व कर्तव्ये पार पाडावीत.

- १) प्रकल्पग्रस्तांच्या पुनर्वसनाचे धोरण ठरविणे व त्याची अंमलबजावणी करणे.
- २) पुनर्वसनाबाबतचे स्वरूप व कालमर्यादा, वित्तिय तरतूद व खर्च तसेच त्याची अंमलबजावणी करण्यासाठी धोरण ठरविणे
- ३) पुनर्वसनासंबंधी धोरण / नियम तयार करणे.
- ४) राज्यस्तरावरील पुनर्वसनाच्या कामाचे सनियंत्रण करणे व समन्वय साधणे.
- ५) प्राधिकरणाच्या अखत्यारितील विविध प्रकल्पामुळे बाधित झालेल्या व्यक्तींच्या पुनर्वसनाच्या कामासाठी प्रशासकीय मान्यता देणे तसेच अनुषंगिक अधिकारांची अंमलबजावणी करणे.
- ६) ज्या प्रकल्पामुळे बाधित झालेल्या व्यक्तींच्या पुनर्वसनाची कामे स्वतंत्र पुनर्वसन यंत्रणेकडे सोपवावयाची असेल त्या प्रकल्पाशी संबंधित यंत्रणा / प्रशासकीय विभागाने त्या प्रकल्पामुळे बाधित होणाऱ्या व्यक्तींच्या पुनर्वसनाचा संपूर्ण खर्च पुनर्वसन प्रभागामध्ये एका टप्प्यात किंवा पुनर्वसन प्रभागाने निर्देशित केल्याप्रमाणे दोन किंवा अधिक टप्प्यात पुनर्वसन प्रभागामध्ये सुपूर्द करण्यात येईल अशा प्रमाणपत्रासह पुनर्वसन प्रभागामध्ये प्रस्ताव सादर करणे आवश्यक असेल त्यानंतर पुनर्वसन प्रभाग त्या यंत्रणेशी / प्रशासकीय विभागाशी त्यांनी हाती घेतलेल्या प्रकल्पामुळे बाधित झालेल्या व्यक्तींच्या पुनर्वसन करण्याची जबाबदारी घेत असल्याबाबत करार करेल.
- ७) राज्य शासनाच्या यंत्रणा / विभागाव्यतिरिक्त अन्य कोणत्याही संस्थेने हाती घेतलेल्या प्रकल्पामुळे बाधित झालेल्या व्यक्तींच्या पुनर्वसनाच्या कामासाठी लागणारा निधी संबंधित पुनर्वसन आयुक्त/ पुनर्वसन प्रशासक यांच्या पीएलए अकाउन्टमध्ये किंवा राष्ट्रीयकृत बँकेत एका टप्प्यात किंवा पुनर्वसन प्रभागाने निर्देशित केल्याप्रमाणे दोन किंवा अधिक टप्प्यात जमा करण्यात येईल असा उल्लेख त्या करारामध्ये करण्यात येईल.
- ८) पुनर्वसन यंत्रणेकडे सोपविण्यात आलेले पुनर्वसनाचे काम स्वतःच्या यंत्रणेमार्फत करणे किंवा ज्या विभागाचा तो प्रकल्प असेल त्या विभागाच्या यंत्रणेमार्फत पुनर्वसनाचे काम करणे किंवा राज्य शासनाच्या ज्या यंत्रणेकडे उपलब्ध प्रशिक्षित व तज्ञ मनुष्यबळ आहे, त्या यंत्रणेचे सहाय्य घेणे किंवा खाजगी क्षेत्रातील व्यक्ती / संस्था यांची नियमानुसार नेमणूक करून सदरहू प्रकल्पामुळे बाधित झालेल्या व्यक्तींचे पुनर्वसनाचे काम पूर्ण करणे या बाबत निर्णय घेण्याचा अधिकार पुनर्वसन प्राधिकरणास असेल.

९) या यंत्रणेकडे सोपविण्यात आलेल्या कामांची प्रभावीपणे अंमलबजावणी करण्यासाठी आवश्यकतेप्रमाणे परिस्थितीअनुरूप निर्णय घेणे.

१०) यंत्रणेकडे सोपविण्यात आलेली कामे पूर्ण करण्यासाठी आवश्यकता असल्यास पदांची निर्मिती व अनुषंगिक प्रस्ताव करणे.

२) क्षेत्रियस्तर:- महसूली विभागस्तरावर पुनर्वसनाच्या कामाची जबाबदारी विभागीय आयुक्तांवर सोपविलेली असून त्यांना "पुनर्वसन आयुक्त" असे संबोधण्यात येईल. तर जिल्हास्तरावरील पुनर्वसनाची जबाबदारी जिल्हाधिकाऱ्यांवर सोपविलेली असून त्यांना "पुनर्वसन प्रशासक" असे संबोधण्यात येईल.

अ) महसूली विभागस्तर

- १) महसूली विभागातील बाधित व्यक्तींच्या पुनर्वसनाशी संबंधित सर्व बाबींमध्ये नियंत्रणाधिकार निदेशन व नियंत्रण हे त्या विभागीय आयुक्ताकडे राहिल.
- २) विभागातील प्रकल्प बाधित व्यक्तींच्या पुनर्वसनाच्या संबंधात राज्य शासनाने आखलेल्या धोरणाच्या चौकटीत पुनर्वसन कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करणे.
- ३) एखादया प्रकल्पास पुनर्वसन धोरण लागू करण्याबाबत संबंधित पुनर्वसन प्रशासक यांच्यामार्फत प्रसिध्दीकरिता आलेल्या प्रस्तावांची पुनर्वसन तपासणी करताना पुनर्वसनाची कामे वेळच्यावेळी पूर्ण होण्यासाठी आवश्यक जमिनीची उपलब्धता, पुनर्वसनासाठी लागणाऱ्या जमिनीचा मोबदला देण्यासाठी तसेच नागरी सुविधा पुरविण्यासाठी निधी उपलब्ध असून पुनर्वसनाची कार्यवाही विहित मुदतीत होणार असल्याबाबत पुनर्वसन आयुक्त यांनी खातरजमा करून घ्यावी व अशी खात्री झाल्यावर पुनर्वसन धोरणाची कलम ११ (१) ची अधिसूचना व त्यानंतर पुढील प्रस्तावानुसार कलम १३ (३) ची अधिसूचना पुनर्वसन आयुक्त यांनी प्रसिध्द करावी.
- ४) पुनर्वसन योजनेची अंमलबजावणी जलद गतीने व नियोजनबद्ध रितीने करण्यासाठी मार्गदर्शन व सहाय्य करून बाधित व्यक्तींचे शीघ्र पुनर्वसन होण्याची खात्रीलायक व्यवस्था करणे.
- ५) विभागातील बाधित व्यक्तींच्या पुनर्वसनाच्या संबंधात प्राधिकरणाला नियतकालिक अहवाल सादर करणे.

- ६) विभागातील बाधीत व्यक्तींचे पुनर्वसन पार पाडण्याकरिता जेवढ्या निधीची तरतूद करण्यात आलेली आहे. त्या संपूर्ण निधीच्या वापरावर नियंत्रण व खर्च मेळाची कामे करणे व त्या संदर्भात वेळोवेळी प्राधिकरणास अहवाल सादर करणे
- ७) प्राधिकरणाच्या निदेश असल्यास महसूली विभागस्तरावर प्राप्त निधीचे पुनर्वसन प्रशासकाकडे वितरण करणे व हिशोब घेणे.
- ८) आपल्या अखत्यारीत मिळालेल्या अनुदानाचा योग्य वापर होत असल्याबद्दल खात्री करून घेणे आणि चाचणी वजा लेखा परिक्षा पार पाडणे.
- ९) एकापेक्षा अधिक जिल्ह्यांशी / महसूल विभागाशी संबंधित असलेल्या प्रकल्पांमुळे बाधित होणा-या व्यक्तींच्या पुनर्वसनाबाबत व्यवस्था संबंधित जिल्हाधिका-यांमध्ये समन्वय साधून करणे.
- १०) राज्य शासनाने / पुनर्वसन प्राधिकरणाने वेळोवेळी लेखी आदेशाद्वारे सोपविलेली कामे पार पाडणे.

ब) जिल्हा स्तर --

- १) जिल्ह्यातील प्रकल्प बाधीत व्यक्तींच्या पुनर्वसनासंबंधीच्या कामात समन्वय साधणे व त्यावर देखरेख करण्याची जबाबदारी पुनर्वसन प्रशासकाची असेल.
- २) जिल्हाधिकारी तथा पुनर्वसन प्रशासक त्या प्रकल्पाशी संबंधित प्रकल्प संस्था / प्रशासकीय विभाग यांचेकडून त्या विभागाने प्रकल्पांमुळे बाधित झालेल्या पुनर्वसनाबाबत तयार केलेला प्रस्ताव प्राप्त करून घेईल. त्यानंतर प्रकल्पाच्या बुडीत क्षेत्रात शासनाने ठरवून दिलेल्या धोरणाप्रमाणे सविस्तर सर्वेक्षण करेल व त्यानंतर अधिसूचना प्रसिद्धीचे प्रस्ताव पुनर्वसन आयुक्तांकडे सादर करेल. तसेच शासनाच्या धोरणानुसार पुढील कार्यवाही करेल.
- ३) प्रकल्पांमुळे बाधित होणाऱ्या व्यक्तींच्या पुनर्वसनासाठी यथायोग्य पुनर्वसनाचा आराखडा पुनर्वसन प्रशासक यांचेकडून तयार करण्यात येईल. सदरहू आराखडा सर्व संबंधितांच्या माहितीकरिता जाहिर करण्यात येईल. त्यांचेकडील काही आक्षेप आल्यास त्याचे निराकरण करून आराखड्यास अंतिम स्वरूप देण्यात येईल. या अंतिम आराखड्यानुसार पुनर्वसनाची कार्यवाही करण्यात येईल.

- ४) पुनर्वसनासाठी लागणाऱ्या भूसंपादनाबाबतचे अहवाल तयार करून विशेष भूसंपादन अधिकाऱ्यांकडे पाठविणे व या भूसंपादनासाठी लागणारा निधी त्यांना उपलब्ध करून देणे.
- ५) पर्यायी गावठाणासाठी जागा निवडणे, त्याबाबतचा प्रस्ताव तयार करणे व आराखडा तयार करून तो नगर रचना विभागाच्या मंजूरीसाठी पाठविणे. तसेच नागरी सुविधांचा आराखडा तयार करून प्रत्यक्ष नागरी सुविधा पुरविण्याची जबाबदारी पार पाडणे. आराखडा तयार करणे व त्याची अंमलबजावणी करणे यामध्ये प्रकल्पग्रस्तांचा सहभाग आहे याची खात्री करणे.
- ६) जमिनीचे वाटप, भूखंडाचे वाटप प्रस्तावाची छाननी करणे, ते मंजूर करणे, ताबा देणे. त्यासंबंधीच्या तक्रारीचे निराकरण करणे.
- ७) जमीन / भूखंड मंजूर झाल्यानंतर त्यात बदल झाल्यास बदली प्रस्ताव मूळ मालकांनी संपादनातून जमीन वगळण्याची मागणी केल्यास त्याची चौकशी करून कार्यवाही करणे.
- ८) प्रकल्पग्रस्तांनी निरनिराळ्या न्यायालयात दाखल केलेल्या दाव्याबाबत पाठपुरावा करणे, न्यायालयात प्रतिज्ञापत्र दाखल करणे, न्यायालयाच्या निकालानुसार पुढील कार्यवाही करणे.
- ९) कलम १२(२) नुसार लाभक्षेत्रातील जमीन हस्तांतरण व्यवहार करण्यास परवानगी देणे.
- १०) प्रकल्पग्रस्तांना दाखले देणे व विविध खात्यामधील रिक्त पदांवरील मागणीनुसार यादी पाठविणे.
- ११) घरबांधणी अनुदान देण्यासाठी पात्र प्रकल्पग्रस्तांची यादी तयार करणे व अनुदान वाटपावर नियंत्रण ठेवणे.
- १२) पुनर्वसनाच्या कामाबाबत संबंधितांच्या बैठका आयोजित करणे, बैठकांचे कार्यवृत्तांत ठेवणे व निर्णयाप्रमाणे कार्यवाही करणे.
- १३) संपादन केलेल्या व वाटप केलेल्या जमिनीची संबंधित नोंद वहीमध्ये नोंद घेणे.
- १४) पुनर्वसन धोरणानुसार अन्य कामे पार पाडणे.

याशिवाय पुनर्वसन प्राधिकरणाने वेळोवेळी दिलेल्या लेखी आदेशाचे पालन करणे, हे पुनर्वसन आयुक्त व पुनर्वसन प्रशासक यांचेवर बंधनकारक असेल.

या व्यतिरिक्त "महाराष्ट्र प्रकल्प बाधित व्यक्तींचे पुनर्वसन अधिनियम, १९९९" यामध्ये नमूद केलेले अधिकार व कर्तव्ये या खालील तरतुदी तसेच इतर अनुषंगिक तरतुदी आहेत, त्याप्रमाणेच लागू राहतील.

सदरहू शासन निर्णय वित्त विभागाने त्यांचेकडील अनौपचारिक संदर्भ क्र.९७/व्यय-१०, १७/३/२००६ अन्वये दिलेल्या मान्यतेनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(के. एस. वत्स)

सचिव (मदत व पुनर्वसन)

महसूल व वन विभाग.

प्रति,

मा.राज्यपाल यांचे सचिव,

मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव,

मा.उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव,

मा.मंत्री (पुनर्वसन) यांचे खाजगी सचिव,

मा.राज्यमंत्री (पुनर्वसन) यांचे स्वीय सहाय्यक,

सर्व मंत्री यांचे खाजगी सचिव ,

सर्व राज्यमंत्री यांचे स्वीय सहाय्यक,

मुख्यसचिव,

सर्व अपर मुख्य सचिव, मंत्रालयीन विभाग,

सर्व प्रधान सचिव, मंत्रालयीन विभाग,

महालेखापाल, महाराष्ट्र १, मुंबई,

महालेखापाल, महाराष्ट्र २, नागपूर,

सर्व विभागीय आयुक्त,

जमाबंदी आयुक्त व संचालक भूमि अभिलेख, पुणे,

सर्व पाटबंधारे विकास महामंडळाचे व्यवस्थापकीय संचालक,

सर्व जिल्हाधिकारी ,

सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद,

सर्व जिल्हा पुनर्वसन अधिकारी, जिल्हाधिकारी कार्यालये,

महसूल व वन विभाग, सर्व सह सचिव/उप सचिव/ अवर सचिव व कार्यासन अधिकारी,

जलसंपदा विभाग (५ प्रतीसह),
वित्त विभाग (५ प्रतीसह),
निवड नस्ती, र-१ कार्यासन

प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन

" आधी पुनर्वसन मग धरण /प्रकल्प " या धोरणाची
अंमलबजावणी हे तत्व प्रत्यक्षात आणण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक - आरपीए-२००६/प्र.क्र.१(६)/र-१,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक - १७ /३ /२००६.

प्रस्तावना :-

पाटबंधारे विभागाकडून विविध पाटबंधारे प्रकल्पांना प्रशासकीय मान्यता देण्यात आल्यानंतर सदरहू प्रकल्पाच्या बुडीत क्षेत्रातील जमिन संपादनासाठी तसेच प्रकल्पाच्या बुडीत क्षेत्रामध्ये ज्यांच्या जमिनी गेलेल्या आहेत अशा प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन करण्याच्या अनुषंगाने त्या प्रकल्पास महाराष्ट्र प्रकल्पबाधित व्यक्तीच्या पुनर्वसन अधिनियमाअंतर्गत कलम ११ (१) व १३ (१) च्या

अधिसूचना लागू करून पुनर्वसनाचे काम टप्प्याटप्प्याने करण्यात येते. याबाबतीत असे दिसून आले आहे की, प्रकल्पाच्या प्रत्यक्ष कामासाठी तसेच पुनर्वसनाच्या कामासाठी आवश्यक असणारा निधी नियोजित कालावधीमध्ये उपलब्ध होत नसल्यामुळे पुनर्वसनाची कामे खोळंबून राहतात. तसेच प्रकल्पांमुळे बाधित झालेल्या व्यक्तींच्या पुनर्वसनाच्या संपूर्ण कामाचा एकत्रित आराखडा तयार करण्यात येत नाही, त्यामुळे पुनर्वसनाच्या कामामध्ये सातत्य राहात नाही. पुनर्वसन अधिनियमाची कलम ११(१) ची अधिसूचना प्रसिध्द झाल्यावर प्रकल्पाच्या बुडीत व लाभक्षेत्र येणा-या संभाव्य गावांतील जमिनीच्या खरेदी - विक्री, हस्तांतर आदी व्यवहारांवर निर्बंध लागू होतात. वन जमिनीचा प्रश्न, निधीची कमतरता इत्यादी कारणांमुळे प्रकल्पाचे काम रखडल्याने सदरहू निर्बंध वर्षानुवर्ष चालू राहतात त्यामुळे संबंधित शेतक-यांना अधिक अडचणींना तोंड द्यावे लागते व प्रकल्पग्रस्तांमध्ये असंतोष निर्माण होतो. सबब, पुनर्वसनाच्या कामामध्ये सातत्य येऊन ते विहित मुदतीत पूर्ण व्हावे यासाठी कार्यपध्दती निश्चित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती तसेच राज्यामध्ये महाराष्ट्र प्रकल्पबाधित व्यक्तींचे पुनर्वसन अधिनियम, १९९९ हा दि. १ एप्रिल, २००२ पासून अंमलात आलेला आहे. सदर अधिनियमाच्या कलम ११(१) ची अधिसूचना प्रसिध्द करण्याची जबाबदारी विभागीय आयुक्तांवर सोपविण्यात आलेली आहे. हया बाबी विचारात घेऊन "आधी पुनर्वसन मग धरण/प्रकल्प" या तत्वाच्या पालनासाठी शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग क्र. एस-३०/प्र.क्र.३५/र-१, दिनांक १४/९/२००४ अन्वये पुनर्वसनाची प्रशासकीय कार्यपध्दती विहित करण्यात आलेली आहे. संदर्भाधिन शासन निर्णयान्वये कार्यपध्दती विहित करण्यात आलेली आहे. ती यापुढेही कायम राहिल. तसेच केंद्र शासनाने फेब्रुवारी, २००४ मध्ये विविध विकास प्रकल्पांमुळे बाधित झालेल्या प्रकल्पग्रस्तांच्या पुनर्वसनासंदर्भात जाहिर केलेल्या "राष्ट्रीय पुनर्वसन धोरण २००३" च्या अनुषंगाने राज्याच्या पुनर्वसन धोरणामध्ये अनुषंगिक सुसंगत बदल करण्याच्या हेतूने व "आधी पुनर्वसन मग धरण/प्रकल्प" हे तत्व प्रत्यक्षात येण्याच्या अनुषंगाने शासनाने पुढीलप्रमाणे निर्णय घेतला आहे.

शासन निर्णय:-

"आधी पुनर्वसन मग धरण/प्रकल्प" हे तत्व प्रत्यक्षात राबविण्यासाठी खालीलप्रमाणे कार्यवाही करण्यात यावी.

१) प्रकल्प हाती घेणाऱ्या संस्थांनी घ्यावयाची दक्षता :-

प्रकल्प संस्थांनी कोणताही विकास प्रकल्प हाती घेण्यापूर्वी पुढील दक्षता घेणे आवश्यक आहे.

अ) हाती घेण्यात येणाऱ्या प्रकल्पांमुळे विस्थापित होणारे कुटुंबे, गावे, आदिवासी पाडे, वनसंपदा व बुडीत खाली जाणारी जमीन कमीत कमी असावी याची खात्री करून घ्यावी.

ब) प्रकल्पाचे ठिकाण निश्चित करताना कमीत कमी विस्थापन होणारे पर्याय प्रथम विचारात घ्यावेत.

क) पुनर्वसनाचे काम सुरु करण्यापूर्वी प्रकल्पामुळे बाधित होणाऱ्या व्यक्तींच्या पुनर्वसनाच्या कामासाठी लागणारा निधी निश्चित कालावधीमध्ये उपलब्ध होणार आहे याची खातरजमा करावी.

२) पाटबंधारे प्रकल्पांच्याबाबतीत घ्यावयाची दक्षता:-

अ) पाटबंधारे प्रकल्पांचे काम सुरु करण्यापूर्वी पुनर्वसनाचा गावनिहाय संपूर्ण आराखडा आधारभूत सर्व्हेक्षणाच्या आधारे कलम ११(१) ची अधिसूचना लागू झाल्यानंतर लगेचच तयार करण्यात यावा. त्यामध्ये पुनर्वसित करावयाच्या गावासाठी नविन गावठाणे कोठे वसावयाची आहेत त्याचा उल्लेख असावा. जेथे ही गावे नव्याने वसवायची आहेत, तेथे गावठाणासाठी जमीन तसेच देय असल्यास पर्यायी जमीन उपलब्ध आहे याची खात्री करून घेतली पाहिजे.

ब) प्रथम बुडीताखाली जाणाऱ्या गावांच्या पुनर्वसन व स्थलांतरणाचे प्राथम्याने नियोजन असले पाहिजे.

क) वरीलप्रमाणे कार्यवाही पूर्ण झाली आहे, पुनर्वसन करण्यात येणाऱ्या प्रकल्पग्रस्त कुटुंबांना स्थलांतर करण्यात कोणतीही अडचण असणार नाही याची खात्री झाल्यानंतरच संबंधित अधिकाऱ्यांनी पुनर्वसन अधिनियमाच्या कलम १३(१) ची अधिसूचना काढावी.

ड) ११(१) ची अधिसूचना काढल्यानंतर भूसंपादन प्रक्रिया सुरु करण्यास हरकत नाही. परंतु १३(१) ची अधिसूचना काढल्याशिवाय भूसंपादन अधिनियमाच्या कलम ४(१) च्या अधिसूचने नंतरची कार्यवाही भूसंपादन अधिकाऱ्यांनी करू नये.

इ) प्रकल्पाच्या घळभरणी पूर्वी बुडीताखाली जाणाऱ्या /बाधित सर्व गावांचे बाबतीत संपादित जमिनीचा संपूर्ण मोबदला दिलेला आहे, नविन गावठाणात पुनर्वसनाची कामे पूर्ण झालेली आहेत, प्रकल्पग्रस्तांचे स्थलांतरण पूर्ण झाले आहे, पर्यायी जमिन वाटप करण्यात आली आहे अशा आशयाचे प्रमाणपत्र पुनर्वसन प्राधिकरणाच्या यंत्रणेने दिल्यानंतरच जलसंपदा विभागाने प्रकल्पाच्या घळभरणीचे कामाचे नियोजन करावे.

३) राष्ट्रीय उद्यान, अभयारण्य यांचेबाबतीत घ्यावयाची दक्षता:-

राष्ट्रीय उद्यान, अभयारण्य अशा प्रकल्पांमुळे बाधित झालेल्या सर्व गावांचे पुनर्वसन वरील २(इ) प्रमाणे पूर्ण झालेले आहे, असे प्रमाणपत्र पुनर्वसन प्राधिकरणाच्या यंत्रणेने दिल्यानंतरच राष्ट्रीय उद्याने, अभयारण्य घोषित करण्याबाबतची अंतिम अधिसूचना संबंधित विभाग प्रसिध्द करेल.

पुनर्वसन प्राधिकरणाच्या अशा प्रमाणपत्राशिवाय संबधित विभागास अशी अंतिम प्रसिध्द करता येणार नाही.

४)अन्य प्रकल्पांच्या बाबतीत घ्यावयाची दक्षता :-

अन्य प्रकल्पांच्याबाबतीत ज्या प्रकल्पाच्या प्रकल्प संस्था या स्थानिक स्वराज्य संस्था / शासकीय /निमशासकीय विभाग तथा अशा अन्य संस्था ज्यांच्या प्रकल्पांमुळे बाधित झालेल्या व्यक्तींच्या पुनर्वसनाची जबाबदारी पुनर्वसन प्राधिकरणाकडे घेण्यात आलेली आहे, त्या प्रकल्पांचे प्रत्यक्ष काम सुरु होण्यापूर्वी प्रकल्पबाधितांच्या पुनर्वसनाची वरीलप्रमाणे सर्व संबंधित मुद्द्यावरील कार्यवाही पूर्ण झालेली आहे असे प्रमाणपत्र राज्य पुनर्वसन प्राधिकरणाच्या यंत्रणेने दिल्यानंतरच प्रकल्पांचे काम सुरु करता येईल.

उपरोक्त बाबींची पूर्तता झाली नसल्याचे पुनर्वसन प्राधिकरणाच्या यंत्रणेच्या निर्देशनास आल्यास त्या प्रकल्पाचे काम कोणत्याही टप्प्यावर थांबविण्याचे आदेश देण्याचे अधिकार पुनर्वसन प्राधिकरण असतील.

सदरहू शासन निर्णय वित्त विभागाने त्यांचेकडील अनौपचारिक संदर्भ क्र.९७/व्यय-१०, दिनांक १७/३/२००६ अन्वये दिलेल्या मान्यतेनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(के. एस. वत्स)

सचिव (मदत व पुनर्वसन)

महसूल व वन विभाग.

प्रति,

मा.राज्यपाल यांचे सचिव,

मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव,

मा.उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव,

मा.मंत्री (पुनर्वसन) यांचे खाजगी सचिव,

मा.राज्यमंत्री (पुनर्वसन) यांचे स्वीय सहाय्यक,

सर्व मंत्री यांचे खाजगी सचिव ,

सर्व राज्यमंत्री यांचे स्वीय सहाय्यक,

मुख्यसचिव,

सर्व अपर मुख्य सचिव, मंत्रालयीन विभाग,

सर्व प्रधान सचिव, मंत्रालयीन विभाग,
महालेखापाल, महाराष्ट्र १, मुंबई,
महालेखापाल, महाराष्ट्र २, नागपूर,
सर्व विभागीय आयुक्त,
जमाबंदी आयुक्त व संचालक भूमि अभिलेख, पुणे,
सर्व पाटबंधारे विकास महामंडळाचे व्यवस्थापकीय संचालक,
सर्व जिल्हाधिकारी ,
सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद,
सर्व जिल्हा पुनर्वसन अधिकारी, जिल्हाधिकारी कार्यालये,
सर्व विशेष भूसंपादन अधिकारी, जिल्हाधिकारी कार्यालये
महसूल व वन विभाग, सर्व सह सचिव/उप सचिव/ अवर सचिव व कार्यासन अधिकारी,
जलसंपदा विभाग (५ प्रतीसह),
वित्त विभाग (५ प्रतीसह),
निवड नस्ती, र-१ कार्यासन

प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन

महाराष्ट्र राज्य पुनर्वसन प्राधिकरणावर
अशासकीय निमंत्रित सदस्यांची
नेमणूक करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग,

शासन निर्णय क्रमांक - आरपीए-२००६/प्र.क्र.१ (७)/र-१,

मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.

दिनांक - १७/३/२००६.

प्रस्तावना :-

राज्यामध्ये "महाराष्ट्र प्रकल्पबाधित व्यक्तींचे पुनर्वसन अधिनियम, १९९९" हा दिनांक १ एप्रिल, २००२ पासून अंमलात आलेला आहे. विविध विकास प्रकल्पांमुळे बाधित प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन या संदर्भात केंद्र शासनाने फेब्रुवारी, २००४ मध्ये "राष्ट्रीय पुनर्वसन धोरण-२००३" जाहिर केलेले आहे. या धोरणानुसार प्रकल्पग्रस्तांच्या पुनर्वसनासाठी स्वतंत्र पुनर्वसन यंत्रणा निर्माण करणे, पुनर्वसनासाठीचा निधी या यंत्रणेकडे सोपवून पुनर्वसनाचे प्रत्यक्ष काम या यंत्रणेकडून पार पाडणे, पुनर्वसनाच्या प्रत्यक्ष कामामध्ये प्रकल्पग्रस्तांचा सहभाग वाढविणे, तसेच पुनर्वसनाच्या एकंदरीत कामामध्ये सुसुत्रता आणून पुनर्वसनाच्या कामाची कार्यक्षम रितीने अंमलबजावणी करणे अपेक्षित आहे. राज्य शासनाचे पुनर्वसन धोरण केंद्राने जाहिर केलेल्या पुनर्वसन धोरणाशी सुसंगत असण्याच्या उद्देशाने राज्याच्या पुनर्वसन धोरणात आवश्यक ते बदल करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. त्या अनुषंगाने शासनाने मा.मंत्री (पुनर्वसन) यांच्या अध्यक्षतेखाली "महाराष्ट्र राज्य पुनर्वसन प्राधिकरण" स्थापन केले आहे. या प्राधिकरणावर अशासकीय निमंत्रित सदस्य नेमण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. त्या अनुषंगाने शासनाने आता खालील निर्णय घेतलेला आहे.

शासन निर्णय :-

प्रकल्पग्रस्तांचे प्रश्न मांडण्यासाठी व त्यावर करावयाच्या उपाययोजना याबाबत सल्ला देण्यासाठी महाराष्ट्र राज्य पुनर्वसन प्राधिकरणाचे अशासकीय निमंत्रित सदस्य म्हणून प्रत्येक महसूली विभागातील एका प्रकल्पग्रस्त प्रतिनिधीची खालील अटीच्या अधिन राहून शासनाकडून नियुक्ती करण्यात येईल.

१) प्रकल्पबाधित व्यक्तींच्या पुनर्वसनाच्या कामामध्ये असलेला अनुभव लक्षात घेवून अशासकीय व्यक्तींची नेमणूक प्राधिकरणावरील नेमणूक ही "निमंत्रित सदस्य" या नात्याने करण्यात येईल.

२) प्राधिकरणावर सदस्य म्हणून नेमणूक झालेली आहे म्हणून तालुकास्तरावर, जिल्हास्तरावर व विभागीयस्तरावरील पुनर्वसनाच्या कार्यवाहीमध्ये अशासकीय सदस्यांना कोणत्याही प्रकारे हस्तक्षेप करता येणार नाही. त्यांनी प्राधिकरणाच्या बैठकीतच चर्चा करणे किंवा प्राधिकरणाकडे लिखित स्वरूपात प्रश्न व त्याबाबत सल्ला देणे अपेक्षित राहिल.

३) तालुका, जिल्हा, विभाग तथा शासनस्तरावर प्राधिकरणाचा अशासकीय सदस्य या नात्याने संबंधित अधिकाऱ्यांनी बैठका आयोजित कराव्यात असा आग्रह या सदस्यांना धरता येणार नाही.

४) अशासकीय सदस्यांची नेमणूक ही प्रथमतः २ वर्षासाठी करण्यात येईल. २ वर्षासाठीची मुदत ज्या तारखेला शासन निर्णय निर्गमित झालेला आहे त्या तारखेपासून धरण्यात येईल. एक व्यक्ती सलग दोन वेळेस अशासकीय सदस्य म्हणून नेमणूक मिळणेस पात्र असेल.

५) अशासकीय सल्लागार सदस्यांसाठी कोणत्याही कार्यालयात स्वतंत्र बैठक व्यवस्था असणार नाही.

६) प्राधिकरणाच्या बैठकांना उपस्थित रहाण्यासाठी प्रवास भत्ता, दैनिक भत्ता देय असेल. त्याबाबत स्वतंत्रपणे आदेश काढण्यात येतील.

२. प्राधिकरणावरील अशासकीय निमंत्रित सदस्याचे सर्वसाधारण अधिकार :-

१) प्राधिकरणाच्या बैठकांना उपस्थित रहाणे.

२) प्राधिकरणस्तरावर पुनर्वसनाच्या प्रश्नांबाबत निर्णय होताना. प्रकल्पग्रस्तांचा प्रतिनिधी या नात्याने अशासकीय सदस्यांनी आपल्या अनुभवाच्या आधारे सल्ला देणे. त्यांच्या मतांचा विचार करून प्राधिकरण अंतिम निर्णय घेईल.

३) पुनर्वसनाच्या कामास गती येण्यासाठी यथायोग्य सूचना करणे.

४) पुनर्वसनाचे प्रश्न सोडविण्यासाठी शिफारशी करणे.

३. सदरहू शासन निर्णय वित्त विभागाने त्यांचेकडील अनौपचारिक संदर्भ क्र.९७/व्यय-१०, दि.१७/३/२००६ अन्वये दिलेल्या मान्यतेनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(के. एस. वत्स)

सचिव (मदत व पुनर्वसन)

महसूल व वन विभाग.

प्रति,

मा.राज्यपाल यांचे सचिव,

मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव,

मा.उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव,

मा.मंत्री (पुनर्वसन) यांचे खाजगी सचिव,

मा.राज्यमंत्री (पुनर्वसन) यांचे स्वीय सहाय्यक,

सर्व मंत्री यांचे खाजगी सचिव ,
सर्व राज्यमंत्री यांचे स्वीय सहायक,
मुख्यसचिव,
सर्व अपर मुख्य सचिव, मंत्रालयीन विभाग,
सर्व प्रधान सचिव, मंत्रालयीन विभाग,
महालेखापाल, महाराष्ट्र १, मुंबई,
महालेखापाल, महाराष्ट्र २, नागपूर,
सर्व विभागीय आयुक्त,
जमाबंदी आयुक्त व संचालक भूमि अभिलेख, पुणे,
सर्व पाटबंधारे विकास महामंडळाचे व्यवस्थापकीय संचालक,
सर्व जिल्हाधिकारी ,
सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद,
सर्व जिल्हा पुनर्वसन अधिकारी, जिल्हाधिकारी कार्यालये,
महसूल व वन विभाग, सर्व सह सचिव/उप सचिव/ अवर सचिव व कार्यासन अधिकारी,
जलसंपदा विभाग (५ प्रतीसह),
वित्त विभाग (५ प्रतीसह),
निवड नस्ती, र-१ कार्यासन

प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन
जिल्हा तसेच विभागस्तरावर पुनर्वसन समित्या

स्थापन करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक - आरपीए-२००६/प्र.क्र.१(८)/र-१,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक - १७/३/२००६.

प्रस्तावना :-

राज्यामध्ये "महाराष्ट्र प्रकल्पबाधित व्यक्तींचे पुनर्वसन अधिनियम, १९९९" हा दिनांक १ एप्रिल, २००२ पासून अंमलात आलेला आहे. विविध विकास प्रकल्पांमुळे बाधित प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन या संदर्भात केंद्र शासनाने फेब्रुवारी, २००४ मध्ये "राष्ट्रीय पुनर्वसन धोरण-२००३" जाहिर केलेले आहे. या धोरणानुसार प्रकल्पग्रस्तांच्या पुनर्वसनासाठी स्वतंत्र पुनर्वसन यंत्रणा निर्माण करणे, पुनर्वसनासाठीचा निधी या यंत्रणेकडे सोपवून पुनर्वसनाचे प्रत्यक्ष काम या यंत्रणेकडून पार पाडणे, पुनर्वसनाच्या प्रत्यक्ष कामामध्ये प्रकल्पग्रस्तांचा सहभाग वाढविणे, तसेच पुनर्वसनाच्या एकंदरीत कामामध्ये सुसुत्रता आणून पुनर्वसनाच्या कामाची कार्यक्षम रितीने अंमलबजावणी करणे अपेक्षित आहे. त्यास अनुसरून प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन सुरळीतपणे पार पडावे व पुनर्वसनाची कार्यवाही करताना येणारे विविध प्रश्न सोडविण्यासाठी प्रकल्पग्रस्त प्रतिनिधींचा समावेश असणाऱ्या जिल्हा तथा विभागस्तरावर समित्या स्थापन करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. त्याअनुषंगाने शासनाने पुढीलप्रमाणे निर्णय घेतला आहे.

शासन निर्णय :--

प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन सुरळीतपणे पार पडावे व पुनर्वसनाची कार्यवाही करताना येणारे विविध प्रश्न सोडविण्यासाठी जिल्हास्तरावर व विभागस्तरावर पुनर्वसन समित्या नेमण्यात येतील. जिल्हास्तरावरील पुनर्वसन समितीची रचना खालीलप्रमाणे असेल:-

- अध्यक्ष - जिल्हाधिकारी तथा पुनर्वसन प्रशासक
- सदस्य सचिव - जिल्हा पुनर्वसन अधिकारी
- सदस्य - जिल्ह्यामध्ये ज्या विभागाचे/ संस्थांचे प्रकल्प चालू आहेत.
त्या संस्थांचे संबंधित अधिकारी
- संबंधित विशेष भूसंपादन अधिकारी

- पुनर्वसन प्रशासकास आवश्यकता वाटल्यास जिल्ह्यातील पुनर्वसनाशी संबंधीत अन्य अधिकाऱ्यांना ते सदस्य म्हणून नेमू शकतील.

अशासकीय निमंत्रित सदस्य :- जिल्ह्यांमध्ये जे विविध प्रकल्प सुरु आहेत. त्या प्रकल्पाच्या प्रकल्पग्रस्तांपैकी जास्तीत जास्त ४ प्रकल्पग्रस्तांना या समितीवर अशासकीय निमंत्रित सदस्य म्हणून पुनर्वसन प्रशासक नेमणूक देतील.

विभागीय स्तरावरील पुनर्वसन समितीची रचना खालीलप्रमाणे असेल:-

- अध्यक्ष - विभागीय आयुक्त तथा पुनर्वसन आयुक्त
- सदस्य सचिव - उप आयुक्त (पुनर्वसन)
- सदस्य - विभागातील सर्व जिल्हा पुनर्वसन अधिकारी
- विभागामध्ये ज्या विभागाचे/ संस्थांचे प्रकल्प चालू आहेत. त्या संस्थांचे संबंधित अधिकारी
- संबंधित विशेष भूसंपादन अधिकारी
- पुनर्वसन आयुक्तास आवश्यकता वाटल्यास जिल्ह्यातील पुनर्वसनाशी संबंधीत अन्य अधिकाऱ्यांना ते सदस्य म्हणून नेमू शकतील.

अशासकीय निमंत्रित सदस्य - विभागामध्ये जे विविध प्रकल्प सुरु आहेत, त्या प्रकल्पाच्या प्रकल्पग्रस्तांपैकी जास्तीत जास्त १० प्रकल्पग्रस्तांना या समितीवर अशासकीय निमंत्रित सदस्य म्हणून पुनर्वसन आयुक्त नेमणूक देतील.

२. पुनर्वसन समित्यांचे अधिकार व कार्यपद्धती खालीलप्रमाणे असेल.

- १) अशा समित्यांच्या बैठका सर्वसाधारणपणे ३ महिन्यातून एकदा आयोजित करण्यात याव्यात.
- २) या समित्यांच्या बैठका जिल्ह्यातील तथा विभागस्तरावरील पुनर्वसनाच्या कामाची गती लक्षात घेवून किती कालावधीनंतर बोलवावयाच्या याचा अधिकार जिल्हास्तरावर पुनर्वसन प्रशासक व विभागीयस्तरावर पुनर्वसन आयुक्तास असेल.

३) महत्वाच्या प्रश्नांबाबत आवश्यक असल्यास स्थानिक मा.खासदार /मा.विधान सभा सदस्य/मा.विधान परिषद सदस्य यांना पुनर्वसन समित्यांच्या बैठकांना आमंत्रित करण्यात यावे.

४) आवश्यकतेप्रमाणे जिल्ह्यातील /विभागातील विशिष्ट प्रकल्पाशी संबंधित पुनर्वसनाच्या बाबींच्या अनुषंगाने समितीची बैठक बोलविता येईल त्यासाठी फक्त त्या प्रकल्पाशी संबंधित असणाऱ्या शासकीय/अशासकीय सदस्यांना बोलविण्यात यावे.

५) आवश्यक असल्यास जिल्हास्तरावर जिल्हा पुनर्वसन अधिकाऱ्यांना तर विभागीयस्तरावर उप आयुक्त (पुनर्वसन) यांना अध्यक्षपद भूषविण्यासाठी संबंधित पुनर्वसन प्रशासक / आयुक्त हे प्राधिकृत करू शकतील.

६) त्या त्या स्तरावरील पुनर्वसनाची कामे सुरळीतपणे पार पाडण्यासाठी सर्व संबंधित विभागांमध्ये समन्वय साधणे, पुनर्वसनाचे कामांबाबत प्रकल्पग्रस्त प्रतिनिधींची मते जाणून घेवून येणाऱ्या अडचणींचे निराकरण करणे, पुनर्वसनाच्या कामास गती देणे इत्यादी कामे समिती पार पाडेल.

७) समितीच्या अधिकार व कार्यपद्धतीबाबत शासनाकडून वेळोवेळी देण्यात आलेल्या आदेशांचे पालन करण्यात यावे.

३. जिल्हा तथा विभागीय स्तरावरील समितीवर नेमण्यात येणाऱ्या अशासकीय निमंत्रित सदस्यांची नियुक्ती संबंधित पुनर्वसन प्रशासक /आयुक्त पुढील अटींच्या अधिन राहून करेल :-

१) प्रकल्पग्रस्तांच्या पुनर्वसनाच्या कामामध्ये अनुभव असणाऱ्या व्यक्तीस समितीवर "निमंत्रित सदस्य" म्हणून नेमण्यात यावे.

२) प्रकल्पग्रस्तांचा प्रतिनिधी या नात्याने अशासकीय सदस्यांनी आपल्या अनुभवाच्या आधारे सल्ला देणे अभिप्रेत आहे. त्यांच्या मतांचा विचार करून समिती पुढील योग्य तो निर्णय घेईल.

३) पुनर्वसन समितीवर अशासकीय सदस्य म्हणून नेमणूक झालेली आहे म्हणून तालुकास्तरावर, जिल्हास्तरावर व विभागीयस्तरावरील पुनर्वसनाच्या कार्यवाहीमध्ये अशासकीय सदस्यांना कोणत्याही प्रकारे हस्तक्षेप करता येणार नाही. त्यांनी पुनर्वसन समितीच्या बैठकीतच चर्चा करणे किंवा समितीकडे लिखित स्वरूपात प्रश्न व त्याबाबत सल्ला देणे अपेक्षित राहिल.

४) पुनर्वसनाचे नेमके प्रश्न अशासकीय सदस्य समितीच्या बैठकीत मांडू शकतील व त्यांच्या सोडवणूकीबाबत शिफारशी करू शकतील.

५) जिल्हा तथा विभागस्तरावर पुनर्वसन समितीचा अशासकीय सदस्य या नात्याने संबंधित अधिकाऱ्यांनी बैठका आयोजित कराव्यात असा आग्रह अशासकीय सदस्यांना धरता येणार नाही.

६) अशासकीय सदस्यांची नेमणूक ही प्रथमतः २ वर्षासाठी करण्यात येईल. २ वर्षासाठीची मुदत ज्या तारखेला पुनर्वसन आयुक्त /प्रशासक यांनी आदेश निर्गमित केला आहे त्या तारखेपासून धरण्यात येईल. एक व्यक्ती सलग दोन वेळेस अशासकीय सदस्य म्हणून नेमणूक मिळणेस पात्र असेल.

७) अशासकीय सदस्यांसाठी कोणत्याही कार्यालयात स्वतंत्र बैठक व्यवस्था करण्यात असणार नाही.

८) समितीच्या बैठकांना उपस्थित रहाण्यासाठी प्रवास भत्ता, दैनिक भत्ता देय असेल.

४. सदरहू शासन निर्णय वित्त विभागाने त्यांचेकडील अनौपचारिक संदर्भ क्र.९७/व्यय-१०, दि.१७/३/२००६ अन्वये दिलेल्या मान्यतेनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(के. एस. वत्स)

सचिव (मदत व पुनर्वसन)

महसूल व वन विभाग.

प्रति,

मा.राज्यपाल यांचे सचिव,

मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव,

मा.उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव,

मा.मंत्री (पुनर्वसन) यांचे खाजगी सचिव,

मा.राज्यमंत्री (पुनर्वसन) यांचे स्वीय सहाय्यक,

सर्व मंत्री यांचे खाजगी सचिव ,

सर्व राज्यमंत्री यांचे स्वीय सहाय्यक,

मुख्यसचिव,

सर्व अपर मुख्य सचिव, मंत्रालयीन विभाग,
सर्व प्रधान सचिव, मंत्रालयीन विभाग,
महालेखापाल, महाराष्ट्र १, मुंबई,
महालेखापाल, महाराष्ट्र २, नागपूर,
सर्व विभागीय आयुक्त,
जमाबंदी आयुक्त व संचालक भूमि अभिलेख, पुणे,
सर्व पाटबंधारे विकास महामंडळाचे व्यवस्थापकीय संचालक,
सर्व जिल्हाधिकारी ,
सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद,
सर्व जिल्हा पुनर्वसन अधिकारी, जिल्हाधिकारी कार्यालये,
महसूल व वन विभाग, सर्व सह सचिव/उप सचिव/ अवर सचिव व कार्यासन अधिकारी,
जलसंपदा विभाग (५ प्रतीसह),
वित्त विभाग (५ प्रतीसह),
निवड नस्ती, र-१ कार्यासन

प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन
गाऱ्हाणे निराकरण यंत्रणा स्थापन करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
महसूल व वन विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक - आरपीए-२००६/प्र.क्र.१(९)/र-१,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक - १७/३/२००६.

प्रस्तावना :-

राज्यामध्ये "महाराष्ट्र प्रकल्पबाधित व्यक्तींचे पुनर्वसन अधिनियम, १९९९" हा दि. १ एप्रिल, २००२ पासून अंमलात आलेला आहे. विविध विकास प्रकल्पांमुळे बाधित प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन या संदर्भात केंद्र शासनाने फेब्रुवारी, २००४ मध्ये "राष्ट्रीय पुनर्वसन धोरण-२००३" जाहिर केलेले आहे. या धोरणानुसार प्रकल्पग्रस्तांच्या पुनर्वसनासाठी स्वतंत्र पुनर्वसन यंत्रणा निर्माण करणे, पुनर्वसनासाठीचा निधी या यंत्रणेकडे सोपवून पुनर्वसनाचे प्रत्यक्ष काम या यंत्रणेकडून पार पाडणे, पुनर्वसनाच्या प्रत्यक्ष कामांमध्ये प्रकल्पग्रस्तांचा सहभाग वाढविणे, तसेच पुनर्वसनाच्या एकंदरीत कामांमध्ये सुसुत्रता आणून पुनर्वसनाच्या कामाची कार्यक्षम रितीने अंमलबजावणी करणे अपेक्षित आहे. त्याचा एक भाग म्हणून प्रकल्पग्रस्तांना भेडसावणाऱ्या प्रश्नांची सोडवणूक करण्यासाठी गाऱ्हाणे निराकरण यंत्रणा निर्माण करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. त्या अनुषंगाने शासनाने पुढीलप्रमाणे निर्णय घेतला आहे.

शासन निर्णय :-

महाराष्ट्रातील विविध प्रकल्पांमुळे बाधित होणाऱ्या व्यक्तींची पुनर्वसनाची कार्यवाही होत असताना प्रकल्पबाधितांचे काही गाऱ्हाणे असल्यास त्याचे निराकरण करणारी "गाऱ्हाणी निराकरण यंत्रणा" खालीलप्रमाणे स्थापन करण्यात येत आहे.

१) गाऱ्हाणे निराकरण यंत्रणा ही राज्यामध्ये अमरावती व नागपूर विभागासाठी "नागपूर" येथे, औरंगाबाद व नाशिक विभागासाठी "औरंगाबाद" येथे तर पुणे व कोकण विभागासाठी "पुणे" येथे कार्यरत असेल;

२) या यंत्रणेवर उपरोक्त ३ ठिकाणी प्रत्येकी एका अध्यक्षाची नेमणूक राज्य शासनाकडून केली जाईल. विभागीय आयुक्त समक्ष अधिकाऱ्याच्या नियुक्तीद्वारे किंवा त्या दर्जाच्या सेवानिवृत्त अधिकाऱ्यांस अध्यक्ष म्हणून नेमणूक दिली जाईल.

३) अध्यक्षाच्या नियुक्तीबरोबरच यंत्रणेचे प्रत्यक्ष कामकाज सुरु होईल.

४) अध्यक्ष आपल्या कामकाजाबाबत पुनर्वसन प्राधिकरणास जबाबदार असतील. तसेच आपल्या कामकाजाचा महसूल विभाग निहाय त्रैमासिक अहवाल ते पुनर्वसन प्राधिकरणास सादर करतील.

५) अध्यक्षाच्या कार्यालयासाठी नागपूर, औरंगाबाद व पुणे येथे जागा, आवश्यक ते कार्यालयीन साहित्य तथा अन्य सुविधा तसेच अध्यक्षांच्या कार्यालयात एक कार्यालयीन अधीक्षक, एक लघुलेखक, एक लिपिक टंकलेखक व एक शिपाई अशी आस्थापना जलसंपदा विभागाकडून उपलब्ध करून देण्यात येईल. सदर पदे ही जलसंपदा विभागाच्या आस्थापनेवरील असतील. या बाबींबाबतचे आदेश जलसंपदा विभाग निर्गमित करेल.

६) यंत्रणेच्या पातळीवरील आर्थिक, प्रशासकीय अधिकार हे अध्यक्षांकडे असतील.

२. गाऱ्हाणे निराकरण यंत्रणेचे अधिकार खालीलप्रमाणे असतील:-

१) जिल्हा पुनर्वसन समिती तसेच विभागीय पुनर्वसन समितीमध्ये तक्रारी मांडूनही प्रकल्पग्रस्तांच्या तक्रारींचे निराकरण झालेले नाही, याची खातरजमा करून अध्यक्ष निराकरण न झालेल्या प्रकल्पग्रस्तांच्या तक्रारी त्यांचे स्तरावर पुढील कार्यवाहीसाठी स्विकारतील.

२) प्राप्त झालेली तक्रार शासनाने विहित केलेल्या राज्य शासनाच्या धोरण व कायद्याच्या तरतुदींशी सुसंगत आहे किंवा कसे याची तपासणी करून अध्यक्ष निर्णय देतील.

३) शासनाने ठरवून दिलेल्या सुविधाव्यतिरिक्त अन्य सुविधा मिळणेबाबत प्रकल्पग्रस्तांची मागणी / तक्रार असल्यास ती अध्यक्षांनी विचारात घेण्याची आवश्यकता असणार नाही.

४) यंत्रणेकडे येणाऱ्या प्रकल्पग्रस्तांच्या तक्रारीच्या अनुषंगाने कशा प्रकारे कार्यवाही करावयाची हे ठरविण्याची पद्धत अध्यक्ष निश्चित करू शकतील.

५) प्राप्त तक्रारीच्या अनुषंगाने योग्य ते आदेश / शिफारशी करण्याचे अर्धन्यायिक अधिकार अध्यक्षास असतील.

६) तक्रारींचे निराकरण होण्यासाठी त्या अनुषंगाने संबंधित अधिकाऱ्यांकडून योग्य ते स्पष्टीकरण ते मागवून घेवू शकतील. आवश्यकता भासल्यास संबंधित स्थळाला भेट देण्याचा अधिकार अध्यक्षाला असेल.

७) तक्रारीच्या अनुषंगाने सर्व आवश्यक माहिती संबंधित अधिकाऱ्यांकडून प्राप्त झाल्यावर तक्रारीमध्ये तथ्य असल्याची अध्यक्षाची खात्री झाल्यास, अध्यक्ष हे तक्रारीच्या निराकरणासाठी संबंधित अधिकाऱ्यांना योग्य ते आदेश / शिफारशी देवू शकतील. त्यांचे आदेशानुसार कार्यवाही करणे अधिकाऱ्यांवर बंधनकारक असतील.

८) काही कारणास्तव एखादया तक्रारीबाबत अध्यक्षांनी दिलेले आदेश/ शिफारशी कायदेशीर दृष्टीने योग्य नाहीत असे संबंधित अधिकाऱ्यांचे मत असेल तर योग्य त्या स्पष्टीकरणासह आपले अभिप्राय तो महाराष्ट्र राज्य पुनर्वसन प्राधिकरणास सादर करेल. त्याबाबत पुनर्वसन प्राधिकरणाने दिलेले आदेश अंतिम असतील.

३. प्रकल्पग्रस्तांचे पुनर्वसन या संदर्भात गाऱ्हाणे निराकरण यंत्रणा स्थापन करण्यात आलेल्या या आदेशाची यथायोग्य प्रसिध्दी करावी.

४. सदरहू शासन निर्णय वित्त विभागाने त्यांचेकडील अनौपचारिक संदर्भ क्र.९७/व्यय-१०, दिनांक १७/३/२००६ अन्वये दिलेल्या मान्यतेनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(के. एस. वत्स)

सचिव (मदत व पुनर्वसन)

महसूल व वन विभाग.

प्रति,

मा.राज्यपाल यांचे सचिव,

मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव,

मा.उपमुख्यमंत्री यांचे सचिव,

मा.मंत्री (पुनर्वसन) यांचे खाजगी सचिव,

मा.राज्यमंत्री (पुनर्वसन) यांचे स्वीय सहाय्यक,

सर्व मंत्री यांचे खाजगी सचिव ,

सर्व राज्यमंत्री यांचे स्वीय सहाय्यक,

मुख्यसचिव,

सर्व अपर मुख्य सचिव, मंत्रालयीन विभाग,

सर्व प्रधान सचिव, मंत्रालयीन विभाग,

महालेखापाल, महाराष्ट्र १, मुंबई,

महालेखापाल, महाराष्ट्र २, नागपूर,

सर्व विभागीय आयुक्त,
जमाबंदी आयुक्त व संचालक भूमि अभिलेख, पुणे,
सर्व पाटबंधारे विकास महामंडळाचे व्यवस्थापकीय संचालक,
सर्व जिल्हाधिकारी ,
सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद,
सर्व जिल्हा पुनर्वसन अधिकारी, जिल्हाधिकारी कार्यालये,
महसूल व वन विभाग, सर्व सह सचिव/उप सचिव/ अवर सचिव व कार्यासन अधिकारी,
जलसंपदा विभाग (५ प्रतीसह),
वित्त विभाग (५ प्रतीसह),
निवड नस्ती, र-१ कार्यासन